

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Основи організації виробництва на підприємстві.....	6
1.2. Види ефективності діяльності підприємства.....	11
1.3. Методика загального аналізу ефективності діяльності підприємства	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНО – РЕМОНТНОГО ВИРОБНИЦТВА	34
2.1. Загальна характеристика будівельно – ремонтного виробництва	34
2.2. Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності виробництва.....	40
2.3 Аналіз ефективності діяльності будівельно – ремонтного виробництва	43
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВ- НОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНО – РЕМОНТНОГО ВИРОБНИЦТВА	65
3.1. Резерви підвищення ефективності діяльності будівельно – ремонтного виробництва	65
3.2. Пропозиції щодо підвищення ефективності організації ремонтних робіт	71
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

В ринковій економіці проблема ефективності займає одне з центральних місць серед сукупності проблем, що стоять перед управлінням підприємства. Дана проблема хвилювала і хвилює економічну науку і господарську практику впродовж багатьох сторіч. В даний час проблемі ефективності присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Значну увагу вивченню даної проблеми надавали такі вчені: Г. В. Савицька, А. Д. Шеремет, О. В. Павлівська, Ф. Ф. Бутенец, И. Т. Балабанов та інші.

Актуальнішою ця проблема стає на сучасному етапі розвитку економіки у зв'язку з посилюванням конкуренції, зростанням дефіциту сировинних ресурсів, глобалізацією бізнесу, збільшенням підприємницьких ризиків. Не дивлячись на вивченість даної теми, в даний час не існує єдиної думки у визначенні основних факторів, що впливають на ефективність.

Термін «ефективність» використовується в різних сферах діяльності. Виходячи з цього розрізняють декілька видів ефективності, які відрізняються за певними, особливими ознаками. Економічна ефективність – зниження матеріаломісткості, фондомісткості, трудомісткості продукції, зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції тощо. Соціальна ефективність – полягає в зростанні кількості нових робочих місць, що підвищує рівень зайнятості людей, поліпшення умов праці, скорочення тривалості робочого дня тощо. Екологічна ефективність – відносини людини з навколишнім середовищем.

Ефективність господарської діяльності досягається за умови поєднання засобів виробництва із робочою силою у суворо визначених кількісних та якісних пропорціях. Неповне використання того чи іншого виду ресурсів зменшує загальну кількість продукції, що виробляється.

Виходячи з вищесказаного, тема, розглянута в роботі, є актуальною на сьогоднішній день, у період економічної кризи, спаду виробництва й реформування економіки нашої держави.

Об'єктом дослідження у випускній роботі є виробничо–господарська

діяльність будівельно – ремонтного виробництва ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот».

Предметом дослідження є ефективність роботи будівельно – ремонтного виробництва підприємства.

Мета роботи полягає у визначенні можливостей підвищення ефективності діяльності будівельно – ремонтного виробництва підприємства.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити теоретичні та методологічні основи аналізу ефективності діяльності підприємства;
- оцінити економічний стан будівельно – ремонтного виробництва ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот»;
- здійснити аналіз використання підприємством своїх виробничих ресурсів;
- дати оцінку ефективності системи управління ефективністю діяльності будівельно – ремонтного виробництва ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот»;
- розробити пропозиції, які направлені на підвищення ефективності діяльності будівельно – ремонтного виробництва ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот».

У даній роботі будуть використані наступні методи: порівняльний аналіз, методи табличного і графічного відображення даних, метод відносних величин, абсолютних різниць і ланцюгових підстановок.

Інформаційною базою написання роботи послужили законодавчі й нормативні документи, діючі на підприємстві ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот», планові й фактичні дані, показники статистичної звітності, а також спеціальна література по дослідженню обраної теми.

ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот» під час військових дій зупинило свою діяльність у березні 2014 року і з 2015 року працює на привозній сировині для задоволення потреб сільськогосподарських підприємств весною при посівній кампанії. Тому для аналізу обрано останній період стабільної діяльності 2011-2013 рр.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Основи організації виробництва на підприємстві

Кожне промислове підприємство складається з основного виробництва (цехи, що виготовляють основну продукцію) і допоміжного виробництва (цехи, служби, що забезпечують його нормальну, безперебійну роботу) (рис.1.1.).

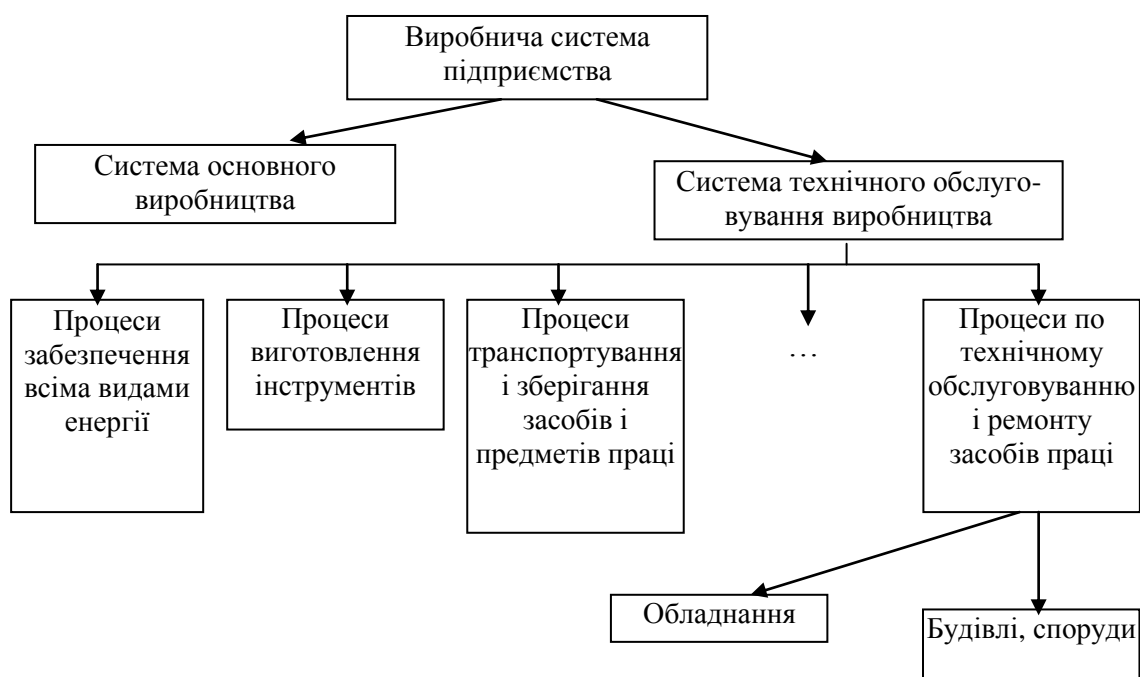

Рис.1.1. Система організації виробництва на підприємстві

Допоміжні виробництва - це сукупність цехів та інших підрозділів підприємства, зайнятих обслуговуванням основного виробництва, виконанням робіт для нього і наданням йому послуг. У сучасних умовах розвитку техніки значно зросла роль допоміжного виробництва і вимоги до нього.

Структура служб технічного і організаційного обслуговування виробництва залежить від галузевої приналежності підприємства, типу і масштабу виробництва, особливостей конструкції і технології виробів, що

виготовляються, ступеня спеціалізації підприємства і його кооперації з іншими підприємствами.

До допоміжних виробництв на хімічних підприємствах відносяться: ремонтне, енергетичне і інструментальне господарства, служби КВПіА, складське, транспортне, тарне і інші господарства і лабораторії [10].

Призначення ремонтного господарства підприємства полягає в своєчасному і в повному об'ємі задоволенні потреб виробничих підрозділів підприємства в технічному обслуговуванні і ремонті устаткування з мінімальними витратами. Для попередження передчасного зносу вузлів і агрегатів технологічного устаткування ремонтні служби здійснюють технічне обслуговування; планово-запобіжний ремонт; модернізацію устаткування, КВП, комунікацій і споруд; часткове виготовлення запасних частин, пристосувань і інструменту; механізацію трудомістких і важких ремонтних робіт. Виконання цих робіт повинне бути організоване з мінімальними простоями устаткування, в найкоротші терміни і своєчасно, якісно і з мінімальними витратами.

Ремонтне господарство в своїй діяльності ґрунтується на розробленій в 1923 році єдиній системі ПЗР. Суть системи ПЗР полягатимуть в проведенні через певне число годин роботи устаткування профілактичних оглядів і різних планових видів ремонту.

Система ПЗР — це комплекс планованих організаційно-технічних заходів щодо відходу, нагляду, обслуговування і ремонту устаткування, що проводяться по заздалегідь складеному плану з метою забезпечення найбільш ефективної експлуатації устаткування. Заходи носять попереджувальний характер, тобто після відробітку кожною одиницею устаткування певної кількості часу проводяться профілактичні огляди і планові ремонти його: малі, середні, капітальні [13].

Чергування і періодичність ремонтів визначається призначенням устаткування, його конструктивними і ремонтними особливостями і умовами експлуатації.

ПЗР устаткування передбачає виконання наступних робіт:

- міжремонтне обслуговування;
- періодичні огляди;
- періодичні планові ремонти:
- поточні;
- середні;
- капітальні.

Міжремонтне обслуговування — це повсякденний догляд і нагляд за устаткуванням, проведення регулювань і ремонтних робіт в період його експлуатації без порушення процесу виробництва. Воно виконується під час перерв в роботі устаткування (у неробочі зміни, на стику змін і так далі) черговим персоналом ремонтної служби цеху.

Періодичні огляди — огляди, промивки, випробування на точність і інші профілактичні операції, що проводяться за планом через певну кількість відпрацьованого устаткуванням годинника.

Поточний ремонт — детальний огляд, зміна і заміна частин, що зносилися, виявлення деталей, що вимагають заміни при найближчому плановому ремонті (середньому, капітальному) і складання дефектної відомості для нього (ремонту), перевірка на точність, випробування. Зупинка устаткування для проведення поточних ремонтів в безперервному виробництві здійснюється в намічені терміни, тобто по графіках, при періодичній роботі устаткування цей ремонт зазвичай проводиться в неробочу зміну або дні.

Середній ремонт — детальний огляд, розбирання окремих вузлів, зміна деталей, що зносилися, перевірка на точність перед розбиранням і після ремонту.

Капітальний ремонт — повне розбирання устаткування і вузлів, детальний огляд, промивка, протирання, заміна і відновлення деталей, перевірка на технологічну точність обробки, відновлення потужності, продуктивності по стандартах і ТУ. При економічній доцільності капітальний ремонт поєднується з модернізацією. Капітальний ремонт проводиться при

повному забезпеченні ремонту матеріалами, запасними частинами, робочою силою, технічною документацією, кресленнями, кошторисом, що визначає вартість ремонту, графіками по об'єктах. Про виконаний капітальний ремонт робиться відмітка в ремонтній карті. Після капітального ремонту устаткування піддається випробуванню на неодруженому ході, потім під навантаженням, після чого приймається комісією у складі головного механіка підприємства або його заступників, начальника цеху і особи, відповідальної за ремонт [19].

ПЗР здійснюється по плану-графіку, розробленому на основі нормативів ПЗР:

- тривалість ремонтного циклу;
- тривалості міжремонтних і межосмотрових циклів;
- тривалість ремонтів;
- категорій ремонтної складності (КРС);
- трудомісткості і матеріаломісткості ремонтних робіт.

Ремонтний цикл — це період роботи устаткування від початку введення його в експлуатацію до першого капітального ремонту або період роботи між двома капітальними ремонтами.

Структура ремонтного циклу — це порядок чергування ремонтів і оглядів, залежних від типу устаткування, ступеня його завантаження, віку, конструктивних особливостей і умов експлуатації.

Тривалість ремонтного циклу — проміжок часу між двома капітальними ремонтами. Структура міжремонтного циклу містить в собі перелік і послідовність виконання всіх робіт по технічному обслуговуванню за міжремонтний період. Тривалість міжремонтного періоду - це час роботи устаткування між двома будь-якими ремонтами, а між оглядовий період - це час між двома оглядами [19].

Ремонтне господарство виконує наступні функції:

- паспортизація і атестація устаткування;
- розробка технологічних процесів ремонту і їх оснащення;

- організація і планування технічного обслуговування і ремонту устаткування, праці ремонтного персоналу;

- виконання робіт по технічному обслуговуванню і ремонту, модернізації устаткування.

Координацію діяльності по технічному обслуговуванню і ремонту устаткування на підприємстві зазвичай виконує служба головного механіка. На невеликому підприємстві ця функція може бути покладена безпосередньо на керівника виробництвом.

Всі функції, що виконуються ремонтним господарством, підрозділяються по двох напрямках:

- 1) виробнича функція - ремонт, виготовлення запасних частин;

- 2) невиробнича функція - виконується плановим бюро, включає планування ремонтних робіт, оперативне регулювання ходу ремонту, аналіз показників ремонтного господарства.

Система ремонту і технічного обслуговування може функціонувати в наступних режимах:

- після оглядова система - передбачає проведення оглядів устаткування по заздалегідь розробленому графіку, в ході яких встановлюється його стан і складається відомість дефектів. На підставі даних огляду визначаються терміни і зміст майбутнього ремонту;

- система періодичного ремонту - припускає планування термінів і обсягів ремонтних робіт всіх видів на основі розвиненої нормативної бази;

- система стандартного ремонту - припускає планування обсягу і зміст ремонтних робіт на основі точних встановлених нормативів і строге дотримання планів ремонту незалежно від фактичного стану устаткування. Ця система застосовується до устаткування, непланова зупинка якого недопустима або небезпечна (наприклад, підйомно-транспортні пристрої).

Види робіт можна укрупнено об'єднати в три блоки:

- а) економічний блок, об'єднуючий роботи з: обліку і аналізу ефективності використання ОВФ; розробці норм потреби в устаткуванні для заміни

зношеного, технічного переозброєння, капітального будівництва; розробці норм потреби в запасних частинах і матеріальних ресурсах для технічного обслуговування, використання (експлуатації) і ремонтів ОВФ; стратегічному плануванню відтворення ОВФ, розробці пропозицій щодо вдосконалення організаційної і виробничої структур ремонтного господарства (спільно з фахівцями організаційного блоку);

б) технічний блок, що включає: здійснення технічного нагляду за станом устаткування і інших елементів ОВФ; проведення технічного обслуговування технологічного устаткування; проектування, виготовлення і відновлення запасних частин; виконання різних видів ремонту елементів ОВФ;

в) організаційний блок, що включає: організацію матеріально-технічного забезпечення ремонтного господарства; організацію вхідного і вихідного контролю якості матеріалів, комплектуючих виробів, запасних частин і устаткування тих, що поступають або виходять з ремонтного господарства; розробку елементів ОВФ; впровадження прогресивних для даних умов форм організації виробництва; вдосконалення організаційної і виробничої структур ремонтного господарства.

1.2. Види ефективності діяльності підприємства

Ефективність – найважливіша якісна характеристика господарювання на всіх рівнях. Під економічною ефективністю діяльності підприємства розуміється ступінь використання виробничого потенціалу, що виявляється співвідношенням результатів і витрат суспільного виробництва. Чим вище результат при тих же витратах, чим швидше він зростає в розрахунку на одиницю витрат суспільно необхідної праці, або чим менше витрат на одиницю корисного ефекту, тим вище ефективність виробництва.

Термін «ефект» у перекладі з латинської означає «результат» [19]. Він має значення результату, наслідку зміни стану певного об'єкта, зумовленої дією зовнішнього або внутрішнього фактора. Якщо провести математичну аналогію,

то ефект — це дельта, приріст деякої змінної або різниця її попереднього і наступного значень. Зрозуміло, що значення цієї дельти може бути як додатним, так і від'ємним або взагалі нульовим. Подібно до цього й ефект може бути як позитивним, коли зміни є корисними, так і негативним, коли зміни деструктивні, або нульовим, коли змін немає. Утім, останній випадок, а саме коли результат нульовий, можна в конкретних умовах вважати або позитивним, або негативним ефектом і окремо не розглядати.

Таким чином, існує як об'єктивна зміна стану певної системи (об'єкта), так і її оцінка. Ця оцінка може мати кількісний і якісний характер. Типовий приклад якісних оцінок вже наведено, розділивши множину ефектів на позитивні та негативні. Що ж до кількісного оцінювання, то воно здійснюється за допомогою різноманітних кількісних показників, які можна поділити на дві великі групи: часткові та загальні [12].

Отже, фактично визначення ефективності діяльності полягає в оцінці її результатів. Такими результатами можуть бути обсяги виготовленої продукції в натуральному чи вартісному (за оптовими цінами або за собівартістю) виразі або прибуток. Але ж сама по собі величина цих результатів не дає змоги робити висновки про ефективність або неефективність роботи підприємства, оскільки невідомо, якою ціною отримані ці результати. Звідси для отримання об'єктивної оцінки ефективності підприємства необхідно також урахувати оцінку тих витрат, що дали змогу одержати ті чи інші результати. Процес виробництва здійснюється через поєднання факторів, що його визначають: засобів праці (основні засоби), предметів праці (оборотні виробничі засоби), робочої сили (трудові ресурси). Крім того, істотним чином на виробництво впливає фінансовий стан підприємства, а також певні організаційні, управлінські, технологічні та інші переваги, що відображаються як нематеріальні ресурси.

Тож за оцінку витрат логічно взяти оцінку всіх перелічених ресурсів. Виходячи з цього можна дати таке визначення ефективності: ефективність розвитку підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання основних і оборотних засобів, трудових і фінансових ресурсів та

нематеріальних активів за певний період часу.

Професор Мочерний С.В. сформулював сутність ефективності у наступному визначенні: ефективність - це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат [14].

Категорія «ефективність» на рівні підприємства характеризує зв'язок між величиною отриманого результату його діяльності й кількістю інвестованих або витрачених у виробництві ресурсів. Підвищення ефективності можна досягнути шляхом використання меншої кількості ресурсів для створення такого результату або за використанням такої самої кількості ресурсів чи більшого випуску з відносно меншою кількістю ресурсів для створення більшого результату [14]. Таким чином, ефективність - це досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці, конкретна форма економії часу.

Звідси, економічну ефективність виробництва можна визначити як результативність виробничої діяльності, співвідношення між результатами господарської діяльності та витратами живої і матеріалізованої праці. З даного визначення випливає, що рівень економічної ефективності є зіставлення двох величин: економічного ефекту і виробничих витрат і ресурсів.

Економічний ефект на рівні підприємства передбачає будь-який корисний результат, виражений у вартісній оцінці. Зазвичай в якості корисного результату виступають прибуток або економія витрат і ресурсів. Економічний ефект, отриманий на підприємстві, величина абсолютна, що залежить від масштабів виробництва продукції та економії витрат, вимірюється як різниця між грошовими доходами від такої діяльності та грошовими витратами на її здійснення. А ефективність визначається, як було вже вказано, відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам результат, а те якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на

основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат. Проте, це не виключає використання і абсолютних значень вихідних параметрів [12].

Процес формування результатів та ефективності виробництва показано на рис. 1.2.

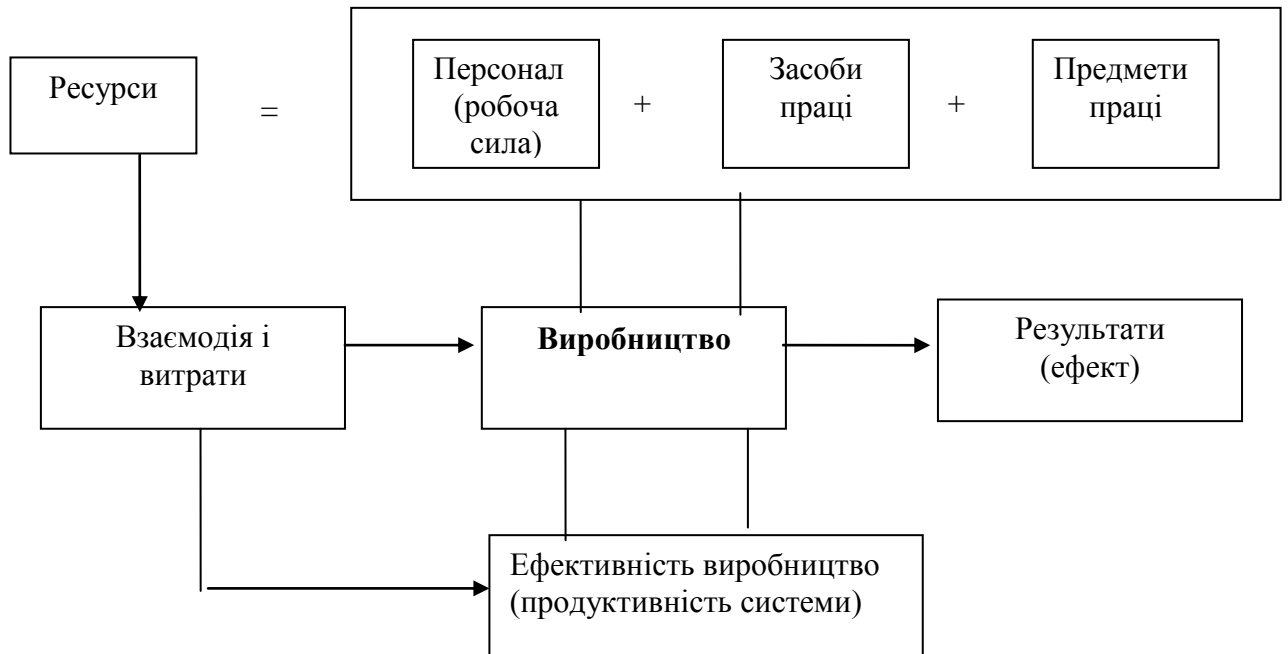

Рис. 1.2. Схема формування результатів і ефективності виробництва

Сутнісна характеристика ефективності виробництва (продуктивності системи) знаходить відображення в загальній методології її визначення, формалізована форма якої має вигляд:

Таким чином, загальна методологія визначення ефективності може бути формалізована таким співвідношенням [22]:

$$F = E / P \quad (1.1.)$$

де: F – ефективність;

E – ефект (результати);

P – витрати (ресурси).

Результативність виробництва як найважливіший компонент для визначення його ефективності не варто тлумачити однозначно. Необхідно розрізняти:

1) кінцевий результат процесу виробництва;

2) кінцевий народногосподарський результат роботи підприємства або іншої інтеграційної структури як первинної автономної ланки економіки.

Перший відбиває матеріалізований результат процесу виробництва, що вимірюється обсягом продукції в натуральній і вартісній формах; другий включає не тільки кількість виготовленої продукції, а також її споживну вартість.

Кінцевим результатом процесу виробництва (виробничо-господарської діяльності підприємства) за певний період часу є чиста продукція, тобто новостворена вартість, а фінансовим результатом комерційної діяльності - прибуток (прибутковість).

Відзначимо, що необхідні для одержання певного результату виробництва (діяльності) ресурси розподіляються на одноразові (інвестиційні) та поточні, які витрачаються щоденно.

Термін «ефективність» використовується в різних сферах діяльності. Виходячи з цього розрізняють декілька видів ефективності, які відрізняються за певними, особливими ознаками. Економічна ефективність – зниження матеріаломісткості, фондомісткості, трудомісткості продукції, зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції тощо. Соціальна ефективність – полягає в зростанні кількості нових робочих місць, що підвищує рівень зайнятості людей, поліпшення умов праці, скорочення тривалості робочого дня, тощо. Екологічна ефективність – відносини людини з навколишнім середовищем.

Вимірювання загальної ефективності діяльності підприємства методологічно зв'язане перш за все з визначенням критерію і формуванням відповідної йому системи показників.

Критерій - це головна відмітна ознака й визначальна міра вірогідності пізнання суті ефективності виробництва (діяльності), відповідно до якого здійснюється кількісна оцінка рівня цієї ефективності. Правильно сформульований критерій має якнайповніше характеризувати суть

ефективності як економічної категорії і бути єдиним для всіх ланок суспільного виробництва чи господарської діяльності.

Сутність проблеми підвищення ефективності виробництва (діяльності) полягає в тім, щоб на кожну одиницю ресурсів (витрат) - трудових, матеріальних і фінансових - досягати максимально можливого збільшення обсягу виробництва (доходу, прибутку). Виходячи з цього, єдиним макроекономічним критерієм ефективності виробництва (діяльності) стає зростання продуктивності суспільної (живої та уречевленої) праці. Кількісна визначеність і зміст критерію відображаються в конкретних показниках ефективності виробничо-господарської та іншої діяльності суб'єктів господарювання. Формуючи систему показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання, доцільно дотримуватися певних принципів, а саме [16]:

- забезпечення органічного взаємозв'язку критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності;
- відображення ефективності використання всіх видів застосовуваних ресурсів;
- можливості застосування показників ефективності до управління різними ланками виробництва на підприємстві (діяльності в організації);
- виконання провідними показниками стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва (діяльності).

Система показників ефективності діяльності, що її побудовано на підставі зазначених принципів, має включати кілька груп:

- 1) узагальнюючі показники ефективності діяльності;
- 2) показники ефективності використання праці персоналу;
- 3) показники ефективності використання виробничих основних та оборотних фондів;
- 4) показники ефективності використання фінансових коштів оборотних коштів та інвестицій.

1.3. Методика загального аналізу ефективності діяльності підприємства

Аналіз і оцінка ефективності діяльності підприємства - це завершальний етап аналізу у якому ефективність чи неефективність приватних управлінських рішень мають пройти оцінку з погляду загального успіху фірми, характеру її економічного зростання, і зростання загальної ефективності роботи. Основними завданнями аналізу показників ефективності діяльності підприємства є:

- оцінка господарської ситуації;
- виявлення факторів і причин, які визначили економічний стан підприємства;
- виявлення і мобілізація резервів підвищення ефективності господарської діяльності;
- підготовка та обґрунтування прийнятих управлінських рішень.

Результати аналізу сприяють збільшенню інформованості адміністрації підприємства і інших користувачів економічної інформації - суб'єктів аналізу - про стан цікавих для них об'єктів.

Цілі аналізу можуть бути дуже різними, але головна мета аналізу ефективності господарської діяльності - це отримання не багатьох ключових параметрів, що дозволяють дати вірну оцінку, як поточного стану об'єкта, так і очікуваних перспектив його розвитку.

Аналіз ефективності діяльності має важливе значення для оцінки економічного стану підприємства і попередження фінансових втрат. Він є невід'ємною та визначальною частиною загального аналізу діяльності підприємства.

Методика аналізу ефективності діяльності підприємства, насамперед, передбачає: а) загальний аналіз дохідності підприємства за рахунок його діяльності; б) аналіз ефективності віддачі на кошти, вкладені в виробництво; в) аналіз ефективності використання ресурсів, та ін.

Основні положення методики аналізу ефективності на рівні суб'єктів господарювання аналогічні методичним підходам, що застосовуються для

відповідного аналізу на макрорівні. Способом визначення ефективності діяльності підприємства є обчислення різних показників економічної ефективності на основі зіставлення досягнутих економічних результатів із витратами ресурсів на їх досягнення.

В цілому система показників економічної ефективності діяльності поділяється на дві групи:

- показники ефекту, які визначаються через абсолютні величини, що мають вартісний вимір та обчислюються як різниця між результатами і витратами;

- показники ефективності, які визначаються на основі віднесення результатів до витрат і, як правило, визначаються у відносних одиницях (відсотках та індексах).

При обчисленні цих показників важливо забезпечити дотримання таких правил аналітики:

- здійснювати найповніший облік усіх складових витрат і чітко визначення результатів, що дозволяє запобігти викривленню висновків стосовно оцінки ефективності проведених заходів;

- проводити порівняння з базовим варіантом - з ситуацією, яка мала місце до прийняття рішень, альтернативним підходом, який пропонується до впровадження одночасно з тим, що взятий до розгляду, ринковою ситуацією, станом відповідної діяльності конкурента;

- приводити витрати і результати до порівняльного стану за обсягом, якістю, часом та іншими параметрами.

Узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємства виступають у ролі індикаторів зростання ефективності виробництва. Тому для практичного розв'язання завдань управління ефективністю підприємства важливого значення набуває правильний підбір і використання показників ефективності для аналізу чинників її зростання. Розглянемо наступну добірку узагальнюючих показників, оскільки вони якнайповніше віддзеркалюють ефективність діяльності підприємства (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємства

Назва	Визначення	Формула
Норма прибутковості	Відношення прибутку (Π), одержаного за певний період, до суми середньої вартості основних фондів за той самий період ($\overline{ОВФ}$) та середніх залишків оборотних засобів ($\overline{ОЗ}$)	$H_{np} = \frac{\Pi}{\overline{ОВФ} + \overline{ОЗ}}$
Рентабельність продукції	Відношення прибутку (Π), одержаного за певний період від реалізації продукції, до собівартості цієї продукції (C)	$P_{prod} = \frac{\Pi}{C}$
Коефіцієнт ефективності застосовуваних ресурсів	Відношення чистої продукції в порівнянних цінах за рік ($ЧП$) до витрат ресурсів, що відображені чисельністю працівників ($Чпр$), середньою вартістю основних фондів ($\overline{ОВФ}$) та середніми залишками оборотних засобів ($\overline{ОЗ}$) за рік, скоригованими на коефіцієнт повних витрат праці ($K_{пвп}$)	$K_{ep} = \frac{ЧП}{Ч_{пр} + (\overline{ОВФ} + \overline{ОЗ})K_{пвп}}$

Узагальнюючий, кінцевий результат роботи підприємства оцінюється рівнем ефективності його господарської діяльності: загальним обсягом одержаного прибутку та в розрахунку на одиницю ресурсів. Прибуток та відносний показник прибутку — рентабельність є основними загальними показниками ефективності роботи підприємства, які характеризують інтенсивність господарювання [30].

При отриманні прибутку повинен цікавити не лише його абсолютний розмір, а й віддача кожної одиниці здійснених витрат. Для того щоб її визначити, в практиці підприємництва використовують норму прибутковості, яка обчислюється як виражене у відсотках відношення суми прибутку до авансованих у виробництво коштів.

Визначена у такий спосіб норма прибутковості є показником ефективності використання капіталу. Чим вища норма прибутковості, тим ефективніше використовуються авансовані кошти. Саме тому норму прибутковості ще називають показником доцільності капіталовкладень. Норма прибутковості залежить від ряду чинників:

По-перше, при незмінному рівні цін прибуток, а отже, і його норма залежать від рівня витрат виробництва. Тому всі чинники, що знижують витрати виробництва, є одночасно і чинниками, що підвищують норму прибутковості. Це один із найдійовіших шляхів зростання норми прибутковості.

По-друге, на норму прибутковості впливає рівень цін на продукцію (послуги). Максимально високою норма прибутку є тоді, коли ринкова ціна перебуває на рівні купівельної спроможності, а максимально низькою - на межі цін з витратами виробництва. Незважаючи на те, що ринкова ціна виступає значною мірою зовнішнім чинником щодо підприємства, останнє має певну можливість через маркетингову діяльність сформувати більший попит на свою продукцію і тим підвищити прибутковість.

По-третє, чинником, що впливає на норму прибутковості, є швидкість обороту капіталу. Коли оборот прискорюється, авансований у виробництво капітал за визначений проміжок часу робить більшу кількість оборотів. А це означає, що збільшується і маса отриманого прибутку. Оскільки сума авансованого капіталу залишається незмінною, норма прибутку зростає.

Рентабельність - це відносний показник ефективності роботи підприємства, котрий у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів).

Всі показники рентабельності виражаються в коефіцієнтах або в відсотках і відображають частку прибутку звітного періоду або частку витрат. Якщо в чисельнику береться сума прибутку звітного періоду або чистого прибутку, а в знаменнику – загальна сума витрат по всім видам діяльності, цей показник рентабельності може використовуватися для оцінки ефективності діяльності підприємства загалом.

Існують наступні підходи до розрахунку показників рентабельності [30]:

- витратний;
- ресурсний;
- доходний.

Витратні показники рентабельності характеризують суму прибутку, яку забезпечують понесені витрати (виробничі, комерційні, інвестиційні тощо) у процесі діяльності. Загальна формула витратних показників рентабельності має наступний вигляд:

$$P_B = \frac{\Pi}{B} \times 100\%, \quad (1.2)$$

де P_B - витратний показник рентабельності, %;

Π - прибуток, грн.;

B - витрати, грн.

Ресурсні показники рентабельності розраховуються, якщо необхідно визначити доходність ресурсів або капіталу підприємства. Вони визначаються як відношення прибутку (валового, загального або чистого) до вартості активів (капіталу) або їх складових:

$$P_P = \frac{\Pi}{A(K)} \times 100\%, \quad (1.3)$$

де: P_P - ресурсний показник рентабельності, %;

A - вартість активів підприємства, грн.;

K - капітал підприємства, грн.

Доходні показники рентабельності (рентабельність продаж) розраховуються як відношення прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) (операційного прибутку, чистого прибутку) до чистого доходу підприємства:

$$P_D = \frac{\Pi}{D_{ox}} \times 100\%, \quad (1.4)$$

де: P_D - доходний показник рентабельності, %;

D_{ox} - дохід, грн.

Рентабельність має кілька модифікованих форм залежно від того, які саме прибуток і ресурси (витрати) використовують у розрахунках.

Насамперед розрізняють рентабельність продукції, рентабельність інвестованих ресурсів і рентабельність господарської діяльності.

Рентабельність інвестованих ресурсів (капіталу) обчислюється в кількох

модифікаціях: рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність акціонерного капіталу.

Рентабельність активів ($P_{\text{акт}}$) характеризує ефективність використання всього наявного майна підприємства та обчислюється за формулами:

$$P_{\text{акт}} = \frac{\Pi_3}{C_A} \times 100\%, \quad (1.5)$$

де Π_3 — загальний прибуток підприємства за рік, тис. грн;

$\Pi_ч$ — чистий прибуток підприємства за рік, тис. грн;

C_A — середньорічна вартість активів, тис. грн.

Рентабельність господарської діяльності:

а) для загальної оцінки ефективності підприємницької діяльності:

$$P_{\text{зд}} = \frac{\Pi_{\text{ГД}}}{OB} \times 100\%, \quad (1.6)$$

де $\Pi_{\text{ГД}}$ — прибуток від господарської діяльності, тис. грн;

OB — операційні витрати, тис. грн.

б) щодо оцінки ефективності підприємницької діяльності для власника:

$$P_{\text{зд}} = \frac{\text{ЧП}}{OB} \times 100\%, \quad (1.7)$$

де ЧП — чистий прибуток від господарської діяльності, тис. грн;

OB — операційні витрати тис. грн.

Зміна рівня того чи іншого показника рентабельності залежить від зміни економічних та організаційно-технічних факторів виробництва та реалізації продукції (робіт та послуг).

Конкретні види ефективності можуть виокремлюватися не лише за різноманітністю результатів (ефектів) діяльності підприємства (організації), а й залежно від того, які ресурси (застосовувані чи споживані) беруться до розрахунків. Застосовувані ресурси - це сукупність живої та уречевленої праці, а споживані - це поточні витрати на виробництво продукції (надання послуг). У зв'язку з цим у практиці господарювання варто виокремлювати також ефективність застосовуваних та споживаних ресурсів як специфічні форми прояву загальної ефективності виробництва (діяльності).

Узагальнюючим показником ефективності споживаних ресурсів може бути показник витрат на одиницю чистої (товарної) продукції, що характеризує рівень поточних витрат на виробництво і збут виробів (рівень собівартості). Як відомо, до собівартості продукції споживані ресурси включаються у вигляді оплати праці (персонал), амортизаційних відрахувань (основні фонди і нематеріальні активи) і матеріальних витрат (оборотні фонди).

Як відомо, під терміном «виробничі ресурси» найчастіше розуміють сукупність всіх ресурсів підприємства, задіяних в виробничому процесі.

В економічному плані виробничі ресурси – це природні, людські і створені людиною чинники виробництва життєвих благ. Вони включають безліч об'єктів: обладнання і інструменти, машини і механізми, будівлі і споруди виробничого призначення, сировину і матеріали, паливо і енергію, засоби транспорту і зв'язку, землю і дороги, трубопроводи і лінії електропередач, нарешті, незліченні види праці та інше, словом, все, що застосовується у виробництві. Науковий аналіз ресурсів виробництва, виходячи із їх незліченності, вимагає класифікації цих чинників.

Передусім виробничі ресурси можна поділити на дві категорії:

- 1) матеріальні ресурси (природні та інші матеріальні об'єкти, що застосовуються у виробництві);
- 2) людські ресурси (чинники виробництва, пов'язані із властивостями людини).

Використання виробничих ресурсів носить комплексний характер, тобто, зміна витрат одного з них неодмінно має позначитись на витратах іншого.

Цілі аналізу ефективності використання ресурсів полягають в одержанні найбільш інформативних ключових параметрів, які дають об'єктивну й точну оцінку наявності у підприємства різних видів ресурсів з погляду забезпечення його конкурентоспроможності, уможливають оцінку ефективності управлінських рішень щодо формування портфеля замовлень на матеріальні ресурси, розробку заходів для їх мобілізації.

Розглянемо методику аналізу використання виробничих ресурсів за класифікаційними групами.

Аналіз використання трудових ресурсів

Основними завданнями дослідження є: вивчення і оцінка забезпеченості підприємства або його структурних підрозділів трудовими ресурсами в цілому, а також за категоріями і професіями; визначення і вивчення показників текучості кадрів; виявлення резервів трудових ресурсів, вивчення ефективності використання робочого часу, продуктивності праці, ефективності оплати.

Давно відомо, що люди є центральною ланкою в системі управління. Тому для всіх організацій - великих і маленьких, комерційних і некомерційних, промислових і діючих у сфері послуг - дуже велике значення має управління людьми. Наскільки ефективно будуть підібрані кадри, настільки ефективна буде робота підприємства.

Аналіз ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві здійснюють за показниками наведеними в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Показники ефективності використання праці (трудових ресурсів)

Назва	Визначення	Формула
1	2	3
Продуктивність праці	Відношення вартості або кількості виготовленої продукції (ВП) до витрати живої праці, що відображається кількістю відпрацьованих людино-годин (ЖП)	$ПП = \frac{ВП}{ЖП}$
Трудомісткість продукції	Обернений до продуктивності праці. Відображає витрати праці на виготовлення одиниці продукції	$T_M = \frac{ЖП}{ВП} = \frac{1}{ПП}$
Фондоозброєність праці	Відношення середньої вартості основних засобів за певний період (ОВФ) до середньооблікової чисельності працівників (СОЧ) за той самий період	$\Phi_o = \frac{\overline{ОВФ}}{СОЧ}$

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Зарплатомісткість продукції	Відношення фонду оплати праці (Фоп) до вартості виготовленої продукції (у гуртових цінах) за певний період (ВП)	$Z_M = \frac{\Phi_{op}}{ВП}$

В аналізі використання трудових ресурсів підприємства можна виділити три напрями:

1) Аналіз використання робочої сили:

- аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами;
- аналіз рівня кваліфікації персоналу;
- аналіз форм, динаміки і причин руху персоналу;
- аналіз використання робочого часу.

2) Аналіз продуктивності праці:

- аналіз виконання плану по зростанню продуктивності праці і визначення приросту продукції за рахунок цього фактора;
- факторний аналіз продуктивності праці;
- резерви зростання продуктивності праці .

3) Аналіз оплати праці:

- аналіз складу і динаміки фонду заробітної плати;
- факторний аналіз фонду заробітної плати;
- аналіз ефективності використання фонду заробітної плати.

Зупинимося на ключових з цих напрямів.

Факторний аналіз фонду робочого часу (*ФРЧ*) виконується за такою моделлю:

$$ФРЧ = N \cdot T_{ef.} \cdot \bar{T} \quad (1.8)$$

де N – середньооблікова чисельність робітників, осіб;

$T_{ef.}$ – фонд робочого часу одного робітника, в днях;

$\bar{T}$ - середня тривалість робочого дня, год.

З допомогою даної моделі можна визначити втрати робочого часу внаслідок зміни чисельності робітників, внутрішньозмінних та цілодобових простоїв:

$$\Delta\Phi PЧ = \Phi PЧ_1 - \Phi PЧ_0 \quad (1.9)$$

- зміна чисельності робітників:

$$\Delta\Phi PЧ_{\Delta N} = (N_1 - N_0) \cdot T_{ef,0} \cdot \bar{T}_0 \quad (1.10)$$

- цілодобові простої

$$\Delta\Phi PЧ_{\Delta T_{ef}} = N_1 \cdot (T_{ef,1} - T_{ef,0}) \cdot \bar{T}_0 \quad (1.11)$$

- внутрішньозмінні простої

$$\Delta\Phi PЧ_{\Delta \bar{T}} = N_1 \cdot T_{ef,1} \cdot (\bar{T}_1 - \bar{T}_0) \quad (1.12)$$

Перевірка:

$$\Delta\Phi PЧ = \Delta\Phi PЧ_{\Delta N} + \Delta\Phi PЧ_{\Delta T_{ef}} + \Delta\Phi PЧ_{\Delta \bar{T}} \quad (1.13)$$

Факторна модель аналізу погодинного фонду оплати праці виглядає наступним чином:

$$\Phi ЗП = N \cdot T_{ef} \cdot \bar{T} \cdot \bar{ЗП}_{год}. \quad (1.14)$$

де $\bar{ЗП}_{год}$ - середньогодинна заробітна плата, грн.

Аналіз зміни фонду заробітної платні можна провести з допомогою, наприклад, метода ланцюгової підстановки.

$$\Phi ЗП_0 = N_0 \cdot T_{ef,0} \cdot \bar{T}_0 \cdot \bar{ЗП}_{год,0} \quad (1.15)$$

$$\Phi ЗП_{умов.1} = N_1 \cdot T_{ef,0} \cdot \bar{T}_0 \cdot \bar{ЗП}_{год,0} \quad (1.16)$$

$$\Phi ЗП_{умов.2} = N_1 \cdot T_{ef,1} \cdot \bar{T}_0 \cdot \bar{ЗП}_{год,0} \quad (1.17)$$

$$\Phi ЗП_{умов.3} = N_1 \cdot T_{ef,1} \cdot \bar{T}_1 \cdot \bar{ЗП}_{год,0} \quad (1.28)$$

$$\Phi ЗП_1 = N_1 \cdot T_{ef,1} \cdot \bar{T}_1 \cdot \bar{ЗП}_{год,1} \quad (1.19)$$

Вплив факторів на зміну фонду заробітної платні становить:

$$\Delta\Phi ЗП = \Phi ЗП_1 - \Phi ЗП_0 \quad (1.20)$$

Перевірка:

$$\Delta\PhiЗП = \Delta\PhiЗП_{\Delta N} + \Delta\PhiЗП_{\Delta T_{ef.}} + \Delta\PhiЗП_{\Delta \bar{T}} + \Delta\PhiЗП_{\Delta \bar{CзП}_{год.}} \quad (1.21)$$

Для оцінки рівня інтенсивності використання трудових ресурсів найчастіше застосовується система узагальнюючих і приватних показників продуктивності праці.

Під продуктивністю праці розуміється його результативність, або здатність людини робити за одиницю робочого часу певний обсяг продукції. На робочому місці, у цеху, на підприємстві продуктивність праці визначається кількістю продукції, що робить робітник за одиницю часу (вироблення), або кількістю часу, затраченого на виготовлення одиниці продукції (трудомісткість). Найбільш узагальнюючим показником продуктивності праці є середньорічна продуктивність працюючого.

Факторна модель середньорічної продуктивності працюючого ($C_p\Pi$) має такий вигляд:

$$C_p\Pi = dN_p \cdot T_{ef.} \cdot \bar{T} \cdot CзП_p \quad (1.22)$$

де dN_p - питома вага робітників у загальній чисельності ПВП;

$T_{ef.}$ - кількість відпрацьованих днів;

$\bar{T}$ - тривалість робочого дня, год.;

$CзП_p$ - середньогодинна продуктивність робітника, грн.

Визначення впливу зазначених факторів на зростання середньорічної продуктивності одного працюючого виконується з допомогою одного з методів детермінованого факторного аналізу, наприклад, методу відносних різниць.

Аналіз ефективності використання основних фондів

Основні фонди займають найбільшу питому вагу в загальній сумі основного капіталу підприємства. Від їх кількості, вартості, якісного стану, ефективності використання багато в чому залежать кінцеві результати діяльності підприємства, а разом з тим і рівень конкурентоспроможності.

Аналіз ефективності використання основних фондів на підприємстві здійснюють за показниками наведеними в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Показники ефективності використання основних засобів [13]

Назва	Визначення	Формула
Віддача основних засобів (фондовіддача)	Відношення вартості виготовленої продукції (за гуртовими цінами) за рік (ВП) до середньорічної вартості основних засобів (ОВЗ)	$\Phi_B = \frac{ВП}{ОВЗ}$
Фондомісткість	Обернений до фондовіддачі основних засобів	$\Phi_M = \frac{ОВЗ}{ВП} = \frac{1}{\Phi_B}$
Рентабельність основних виробничих фондів	Відношення прибутку (П), одержаного за певний період, до середньої вартості основних засобів за той самий період (ОВФ)	$P_\phi = \frac{П}{ОВФ}$
Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	Відношення обсягу виготовленої продукції за певний період у натуральних або вартісних показниках (ВП) до виробничої потужності обладнання у відповідних показниках (Побл.)	$K_{int} = \frac{ВП}{П_{обл}}$
Коефіцієнт змінності обладнання	Відношення кількості відпрацьованих верстато-змін (Кст.зм) до кількості одиниці обладнання (n)	$K_{зм} = \frac{К_{ст.зм}}{n}$

Не вимагається доказів, що потреба в основних виробничих фондах може бути понижена при ефективному їх використанні. Тому важливо давати оцінку ступеня використання фондів у виробничому процесі. З цією метою використовуються різні показники. До таких узагальнюючих показників в першу чергу відносяться фондовіддача, фондомісткість і рентабельність основних виробничих фондів.

Фондовіддача основних виробничих фондів — показник, який відображає обсяг валової (товарної) продукції у вартісному вираженні на одиницю (1 грн.) середньорічної вартості основних виробничих фондів, які беруть участь у виробництві цієї продукції. Цей показник є найбільш узагальнюючим і характеризує ефективність використання основних виробничих фондів. Фондовіддача (Φ_B) визначається відношенням вартості товарної продукції (ТП) до середньорічної вартості основних виробничих фондів ($\bar{\Phi}$):

$$\Phi_B = \frac{ТП}{\bar{\Phi}} \quad (1.23)$$

Збільшення фондівіддачі основних виробничих фондів свідчить про підвищення ефективності їх використання, що є позитивним явищем в економіці підприємств. Основними шляхами підвищення фондівіддачі основних фондів є збільшення обсягу виробництва валової (товарної) продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих фондів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та невикористаних у виробництві основних засобів.

Фондомісткість (Φ_m) – зворотній показник фондівіддачі:

$$\Phi_m = \frac{\bar{\Phi}}{ТП} \quad (1.24)$$

Фондомісткість основних фондів підприємства розраховується як відношення вартості основних виробничих фондів до вартісного обсягу продукції, що випускається. Чим нижче показник фондомісткості, тим, отже, ефективніше використовуються основні фонди і з'являються умови економії капіталовкладень. Тому підприємство повинне прагнути забезпечити зростання фондівіддачі і зниження фондомісткості. Для цього необхідно досягати підвищення показників екстенсивного і інтенсивного використання устаткування шляхом збільшення показника змінності роботи устаткування, скорочення часу простоїв устаткування і інших заходів.

Показник рентабельності основних фондів в абсолютному значенні показує, скільки грошових одиниць прибутку припадає на 1 грошову одиницю основних фондів. Він визначається відношенням чистого або балансового прибутку до середньорічної вартості основних фондів:

$$R_{of} = \frac{\Pi}{\Phi} \cdot 100\% \quad (1.25)$$

Для визначення кількісного впливу факторів на показники ефективності використання основних засобів використовується метод ланцюгових підстановок.

Абсолютним показником, що характеризує ефективність використання основних виробничих фондів, є сума прибутку, яка припадає на одиницю

(1грн.) середньорічної вартості цих фондів. Цей показник відображає рівень окупності використаних у виробництві основних виробничих фондів.

Збільшення суми прибутку, що припадає на одиницю (1 грн.) середньорічної вартості основних виробничих фондів, та підвищення рівня їх рентабельності є основним завданням підприємств у ринкових умовах господарювання.

Аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів.

Для аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів існує певна система економічних показників (табл. 1.5). Ці показники є диференційованими залежно від особливостей виробництва та окремих видів предметів праці. У загальному випадку всі ці показники відображають рівень та суму матеріальних витрат, а не суму матеріальних ресурсів. Вони показують вартість матеріальних ресурсів, що використані на виробництво продукції, а рівень їх витрачання - питому вагу матеріальних витрат у вартості виробленої продукції [12]. Аналіз використання матеріальних ресурсів якнайтісніше пов'язаний з дослідженням рівня витрачання матеріальних ресурсів. Отже, завданням аналізу є пошук джерел економії цих ресурсів і зниження матеріаломісткості продукції.

Порядок розрахунку основних узагальнюючих показників наведено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

Показники оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів [13]

Назва показнику	Формула	Визначення
1	2	3
1. Матеріаломісткість продукції:	$ME = \frac{M}{ВП}$	Розраховується як відношення суми матеріальних витрат (М) до вартості виготовленої продукції (ВП), зворотний показник матеріаловіддачі
2. Матеріаловіддача	$MB = \frac{ВП}{M}$	Розраховується як відношення вартості виготовленої продукції (ВП) до суми матеріальних витрат (М)
3. Рентабельність матеріальних витрат	$P = \frac{\Pi}{M}$	Відношення прибутку (Π), одержаного за певний період, до суми матеріальних витрат, за той самий період (М)

Продовження табл. 1.4

1	2	3
4. Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат	$K_{сп} = \frac{I_{вир}}{I_m}$	Відношення індексу валового виробництва продукції ($I_{вир.}$) до індексу матеріальних витрат (I_m).
5. Питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції	$П = \frac{M}{C}$	Відношення суми матеріальних витрат до повної собівартості проведеної продукції. Динаміка цього показника характеризує зміну матеріаломісткості продукції.
6. Коефіцієнт матеріальних витрат	$K_m = \frac{M_{ф}}{M_{пер.}}$	Відношення фактичної суми матеріальних витрат ($M_{ф.}$) до планової, перерахованої на фактичний об'єм випущеної продукції ($M_{пер.}$).

Матеріаломісткість продукції є вартісним показником, який відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну гривню товарної продукції та розраховується як відношення суми всіх матеріальних витрат до вартості товарної продукції.

Одним із джерел економії матеріальних ресурсів є зниження питомої матеріаломісткості продукції, що відображає рівень використання матеріальних ресурсів на окремий і-вид продукції і розраховується як відношення кількості або вартості витрачених матеріальних ресурсів на окремий вид продукції до кількості або вартості виробленої продукції цього виду [26].

Матеріаловіддача продукції (зворотний показник до показника матеріаломісткості) характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів та розраховується як відношення вартості товарної продукції до суми матеріальних витрат.

Одним із основних показників ефективності використання матеріальних ресурсів являється рентабельність матеріальних витрат. Підвищення його рівня позитивно характеризує роботу підприємства. В процесі аналізу необхідно розглянути динаміку даного показника, виконання плану по його рівню, провести міжгосподарські порівняння й встановити фактори зміни його величини.

Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягів виробництва та матеріальних витрат визначають відношенням індексу товарної продукції до індексу матеріальних витрат. Цей показник характеризує у відносному

вираженні динаміку матеріаловіддачі і одночасно розкриває фактори її зростання.

Відповідно до завдань аналізу ефективного використання матеріальних ресурсів можна розрахувати й часткові показники матеріаломісткості, які характеризують рівень використання окремих видів матеріальних ресурсів (металомісткість, паливомісткість, сировиномісткість, енергоємність тощо). Такі розрахунки проводяться службою виробничого менеджменту [26].

Головна факторна модель, яку будують у процесі аналізу використання матеріальних ресурсів, передбачає встановлення причинно-наслідкового зв'язку між матеріаломісткістю продукції та факторами, що впливають на її зміну.

Матеріаломісткість продукції відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну гривню товарної продукції та розраховується як відношення суми всіх матеріальних витрат до вартості товарної продукції:

Чинники, що роблять вплив на матеріаломісткість і відповідно на матеріаловіддачу можна представити у вигляді структурно-логічної схеми (рис. 1.3).

Загальна матеріаломісткість залежить від обсягу випуску продукції і суми матеріальних витрат на її виробництво. Обсяг же випуску продукції у вартісному виразі може змінитися за рахунок кількості випущеної продукції, її структури і рівня відпускних цін. Сума матеріальних витрат також залежить від обсягу виробленої продукції, її структури, витрати матеріалів на одиницю продукції, вартості матеріалів. У результаті загальна матеріаломісткість залежить від обсягу випущеної продукції, її структури, норм витрати матеріалів на одиницю продукції, цін на матеріальні ресурси, відпускних цін на продукцію.

Кінцевим етапом аналізу використання матеріальних ресурсів є підрахунок резервів зниження матеріальних витрат або зростання обсягів виробництва продукції. З цією метою моделюють взаємозв'язки між обсягом виробництва продукції та показниками матеріальних витрат і ефективності їх використання, розраховують вплив зміни цих факторів на зміну обсягу

виробництва.

Висновки до розділу 1

Призначення ремонтного господарства підприємства полягає у своєчасному і в повному задоволенні потреб виробничих підрозділів підприємства в технічному обслуговуванні і ремонті устаткування з мінімальними витратами.

Ефективність – найважливіша якісна характеристика господарювання на всіх рівнях. Під економічною ефективністю діяльності підприємства розуміється ступінь використання виробничого потенціалу, що виявляється співвідношенням результатів і витрат суспільного виробництва. Чим вище результат при тих же витратах, чим швидше він зростає в розрахунку на одиницю витрат суспільно необхідної праці, або чим менше витрат на одиницю корисного ефекту, тим вище ефективність виробництва.

Аналіз і оцінка ефективності діяльності підприємства - це завершальний етап аналізу у якому ефективність чи неефективність приватних управлінських рішень мають пройти оцінку з погляду загального успіху фірми, характеру її економічного зростання, і зростання загальної ефективності роботи.

Ефективність – найважливіша якісна характеристика господарювання на всіх рівнях. Під економічною ефективністю діяльності підприємства розуміється ступінь використання виробничого потенціалу, що виявляється співвідношенням результатів і витрат суспільного виробництва. Чим вище результат при тих же витратах, чим швидше він зростає в розрахунку на одиницю витрат суспільно необхідної праці, або чим менше витрат на одиницю корисного ефекту, тим вище ефективність виробництва.

Аналіз і оцінка ефективності діяльності підприємства - це завершальний етап аналізу у якому ефективність чи неефективність приватних управлінських рішень мають пройти оцінку з погляду загального успіху фірми, характеру її економічного зростання, і зростання загальної ефективності роботи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНО – РЕМОНТНОГО ВИРОБНИЦТВА

2.1. Загальна характеристика будівельно – ремонтного виробництва

ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» - це велике в Україні та в Європі хімічне підприємство, яке включає в себе ряд відокремлених виробництв і цехів, взаємопов'язаних між собою технологічним процесом, в основу якого встановлені переробки природного газу, бензолу та інших видів хімічної сировини.

«Підприємство було створене в 1951 році, як Севєродонецьке державне виробниче підприємство «Об'єднання Азот» на підставі Постанови Ради Міністрів СРСР № 1496-44с від 9 квітня 1947 р., під назвою Лисичанський хімкомбінат, який дав життя місту Севєродонецьку, надалі було перейменовано в Севєродонецький хімічний комбінат, з 1975 року - Севєродонецьке виробниче «Об'єднання Азот», а з 1993 року - Севєродонецьке державне виробниче підприємство «Об'єднання Азот».

ЗАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» організовано в процесі реструктуризації і санації СДПП «Об'єднання Азот» відповідно до рішення Засновницьких зборів від 24. 12. 2006 р.

У 2011 році відбулася зміна організаційно - правової форми, підприємство ЗАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» було перетворене в приватне акціонерне товариство - ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот».

На сьогоднішній день об'єднання включає в себе:

- два крупнотонажних агрегати по випуску аміаку (1-А и 1-Б);
- виробництво «Оргсинтез», що включає цехи виробництва метанолу, ацетилену й продуктів його переробки, оцтової кислоти, товарів народного споживання на основі полівінілової дисперсії;
- виробництво мінеральних добрив і кислот;

- виробництво органічних продуктів з ароматичної сировини;
- виробництво адипінової кислоти.

Підприємство засноване з метою отримання прибутку за рахунок виробничої і підприємницької діяльності в хімічній галузі» [35].

Його діяльність здійснюється відповідно до чинного законодавства і Статуту.

ПрАТ «Сєвєродонецьке об'єднання Азот» є юридичною особою, має відособлене майно, статутний фонд, самостійний баланс, два розрахункові рахунки в установах банків, а також має круглу печатку з вказівкою свого найменування і інші реквізити. Підприємство діє на повному господарському розрахунку, самостійності, самоврядуванні.

«Правове забезпечення діяльності підприємства «Сєвєродонецьке об'єднання Азот» представлено, в першу чергу законами України, в яких закладені правові основи його взаємовідносин як господарюючого суб'єкта із зовнішнім середовищем в ринкових умовах господарювання. До складу цих законів відносяться Конституція України; Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення, Закони України, Укази Президента України; постанови Кабінету Міністрів України тощо.

Основним показником фінансових результатів господарської діяльності Підприємства є прибуток (дохід).

Прибуток, отриманий Підприємством в результаті фінансово-господарської діяльності, підлягає оподаткуванню у відповідності чинного податкового законодавства, а після оплати податків і інших обов'язкових.

Підприємство вільне у виборі предмету договору, визначенні зобов'язань, інших умов господарських відносин, які не суперечать законодавству України. Воно самостійно здійснює матеріально-технічне забезпечення власного виробництва через систему прямих угод (контрактів, договорів) з організаціями або окремими громадянами.

Підприємство здійснює будівництво, реконструкцію, а також капітальний і додатковий ремонт основних фондів, забезпечує своєчасне освоєння нових виробничих потужностей, здійснює оперативну діяльність з матеріально-технічного забезпечення виробництва» [35].

Для основного виробництва необхідне постачання матеріалами, напівфабрикатами, енергією різних видів, інструментом, приладами, транспортом. Виконання всіх цих багатообразних функцій складає завдання допоміжних підрозділів підприємства, таких як: енергетичне господарство, будівельно – ремонтне виробництво, ремонтно-механічний завод, цех КВПтаА, відділ автоматизованої системи управління, науково-технічний центр, природоохоронна, будівельно-монтажна, транспортна, і інші допоміжні служби.

Від їх правильної організації і подальшого вдосконалення в найбільшій мірі залежить підвищення ефективності технічного обслуговування підприємства в цілому.

«Будівельно – ремонтне виробництво (далі – БВР) є структурним підрозділом ПрАТ «Северодонецьке Об'єднання «Азот». Воно спеціалізується на наданні ремонтних послуг і інших робіт промислового характеру і входить до складу допоміжних підрозділів підприємства.

По виробничих площах в декількох корпусах, по штату, обсягам, діапазону і складності ремонтних робіт йому немає рівних на сході України.

У 1997 році інженерна і економічна служби підрозділу виконали комплекс робіт по організації платних послуг стороннім організаціям регіону. У квітні 1998 року їм була отримана ліцензія Держстандарту. Тепер серед його замовників - десятки підприємств Донбасу. Марка виробництва - це гарантія якості ремонту.

В той час, коли нерентабельні виробництва на хімічному підприємстві виводилися з експлуатації і працівники підрозділу «втрачали» обсяги робіт,

відбулася компенсація втрат за рахунок розвитку системи відносин із зовнішніми замовниками.

На сьогоднішній день, керівництво виробництва знаходить можливості для впровадження нових систем автоматичності. За минулі роки змонтовані вагові напівавтомати на базі обчислювальної техніки, системи статичного і динамічного зважування вагонів. Підрозділом була реконструйована система паропостачання, на всіх енергопотоках встановлені точні засоби госпрозрахункового обліку. Швидка окупність даних проектів привела до щомісячної економії ресурсів у розмірі 20 тис. грн., що у свою чергу знижує собівартість готової продукції хімічного підприємства.

За підтримки керівництва підприємства була створена служба з монтажу і налагодження устаткування. В результаті, підрозділ тепер в змозі виконувати не тільки поточні, капітальні ремонти, а і капремонта систем безпосередньо в технологічних цехах і виробництвах.

Будівельно – ремонтне виробництво відноситься к до складу допоміжних підрозділів підприємства.

Воно спеціалізується на наданні ремонтних послуг і інших робіт промислового характеру.

Метою діяльності виробництва є задоволення потреб споживачів в ремонтних роботах, а саме: аварійно-відновних, монтажних, демонтажних, поточних і капітальних ремонтах.

Продукцією виробництва БРВ є:

- послуги з ремонту устаткування, засобів вимірювальної техніки і іншого обладнання;
- аварійно-відновні, монтажні, демонтажні роботи;
- монтажньо-налагоджувальні роботи;
- автодорожні послуги;
- санітарно – технічні, столярні, термоізоляційні та інші роботи» [35].

Роботи виконуються як по капітальних і поточних ремонтах, так і капітальному будівництву.

«Щомісячно виробництво БРВ виконує роботи по 200-250 заявках цехів і підрозділів ПрАТ «Севродонецьке Об'єднання «Азот».

По заявках, що поступили, складається план виконання будівельно-ремонтних робіт. Проте, в процесі виробництва виникають аварійні і невідкладні роботи, що вимагають негайного виконання по вказівці керівництва підприємства.

У аварійному порядку поступають такі заявки як: пропуски в трубопроводах, вихід з ладу компресорів, турбін, клапанів, розгерметизація устаткування, трубопроводів, руйнування естакад і ін. Так само причинами відхилення від планів є невчасне постачання матеріалів і погодні умови.

Продукція виробництва БРВ у вигляді ремонтних послуг зазвичай споживається цехами основного виробництва. Разом з тим ця продукція надається стороннім організаціям, з якими полягають договори на ремонт і державну перевірку засобів вимірювання. Усередині об'єднання виробництво БРВ отримує від інших структурних підрозділів замовлення на ремонт і перевірку форми ОП - 26.

Організаційна структура допоміжного підрозділу визначається типом діяльності, технічним рівнем і складністю робіт та послуг, чинниками, пов'язаними з галузевими особливостями.

Будівельно – ремонтне виробництво очолює начальник, якому підпорядкований заступник з виробництва.

Начальник БРВ призначається і звільняється з посади наказом директора підприємства за уявленням заступника директора, якому безпосередньо підпорядкований підрозділ. При призначенні начальника БРВ враховується думка заводського комітету профспілки і трудового колективу. Робота в цеху ведеться за планом, затвердженому директором заводу. Звіт про роботу підрозділу представляється директоріві підприємства щомісячно» [35].

Оперативне керівництво роботою виробництва здійснюється ПДО підприємства, а також головним інженером через функціональні служби, відділи. Методичне керівництво роботою виробництва здійснюють головні фахівці з своїх напрямів діяльності. Організаційна структура будівельно – ремонтного виробництва лінійна.

Начальникові БРВ безпосередньо підпорядковані виробничі підрозділи, старший механік виробництва, служба КІПіА, служба електриків виробництва і економіст.

«До складу БРВ входять наступні структурні підрозділи:

- управління виробництвом
- цех аварійно-відновних робіт
- цех ремонту, обробки і столярних технологій
- транспортний цех
- цех термоізоляції

Функції управління і повноваження між основними керівними працівниками виробництва розподіляються таким чином:

1. Начальник БРВ є уповноваженою особою з управління виробництвом, відповідальним за підбір кадрів і роботу всього колективу, за здійснення безперебійної діяльності виробництва. Начальник має право призначати і переміщати кадри, оплачувати і стимулювати задовільну роботу підлеглих.

2. Заступник начальника виробництва – несе відповідальність за дотримання технологічного режиму. Він здійснює загальне керівництво всіх технологічних відділів, служб виробництва.

3. Економіст- веде планово-економічну роботу, складає плани виробничо-господарської діяльності виробництва, планів по праці і заробітній платні та ін.

4. Старший механік керує механічною службою виробництва, яка проводить поточні і капітальні ремонти обладнання, забезпечує безперебійну роботу транспорту виробництва.

5. Служба КПіА здійснює контроль за роботою контрольно-вимірювальних приладів, проводить ремонт цих приладів.

6. Служба електриків займається контролем і ремонтом електроприладів і веде облік за витрачанням електроенергії.

7. Структурні підрозділи виробництва очолюють начальники підрозділів. Вони підлеглі заступника начальника виробництва (в технологічному відношенні) і мають в підкоренні майстрів змін і технологічний персонал» [35].

Працівники виробництва в своїй діяльності керуються Статутом підприємства, нормативними і методичними актами, стандартами, інструкціями і наказами, що діють на підприємстві.

2.2. Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності виробництва

Для хімічної промисловості, як галузі великомасштабного матеріального виробництва, має значення не тільки технічний, але і тісно пов'язаний з ним економічний аспект, від якого залежить функціонування і розвиток виробництва.

«Техніко-економічний рівень хімічного виробництва визначається сукупністю техніко-економічних показників. Вони залежать від ряду чинників, що характеризують стан виробництва. До них відносяться: вік підприємства (величина фізичного і морального зносу), технічний стан устаткування, ступінь автоматизації виробництва, кваліфікація кадрів, рівень організації праці, прогресивність використовуваних технологій» [13].

ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот» під час військових дій зупинило свою діяльність у березні 2014 року і з 2015 року працює на привозній сировині для задоволення потреб сільськогосподарських підприємств весною при посівній кампанії. Тому для аналізу обрано останній період стабільної діяльності 2011-2013 рр.

В результаті аналізу виявляються позитивні і негативні чинники, а також вимірювання ступеня їх впливу, визначення тенденції господарського розвитку підрозділу.

Результат дослідження основних показників діяльності виробництва БРВ за розглянутий період зведено в таблицю 2.1.

Таблиця 2.1

Оцінка основних техніко-економічних показників будівельно –
ремонтного виробництва ПрАТ «Сєверодонецьке Об'єднання «Азот»
за 2011 – 2013рр.

Показники	Одиниця вимірю- вання	2011р.	2012р.	2013р.	Відхилення 2012 р. від 2011р.		Відхилення 2013р. від 2012р.	
					+/-	%	+/-	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Об'єм виконаних будівельно – ремонтних робіт без ПДВ	тис. грн.	27748,0	26672,3	29073,4	-1075,7	-3,9	2401,1	9,0
2. Собівартість виконаних будівельно – ремонтних робіт	тис. грн.	27534,8	26585,3	28998,9	-949,5	-3,4	2413,6	9,1
3. Витрати на 1 грн. виконаних будівельно – ремонтних робіт	коп.	99,2	99,7	99,7	0,5	0,5	0	0
4. Прибуток	тис. грн.	213,2	87,0	74,5	- 126,2	-59,2	-12,5	- 14,4
5. Рентабельність виконаних будівельно – ремонтних робіт	%	0,76	0,33	0,25	- 0,43	-	-0,08	-
6. Рентабельність витрат	%	0,77	0,33	0,26	-0,44	-	- 0,07	-
7. Вартість основних виробничих фондів	тис. грн.	4903,14	5006,36	5161,20	258,06	5,26	154,84	3,09
8. Чисельність персоналу	осіб	299	295	293	- 4	- 1,3	-2	- 0,6
9. Фондовіддача	грн./грн.	5,66	5,33	5,63	- 0,33	- 5,8	0,3	5,6
10. Продуктивність праці	тис. грн.	63,64	67,70	77,94	4,06	6,5	10,24	15,13
11. Середньорічна заробітна плата на одного працюючого	грн.	10361,17	15008,58	15892,30	4647,4	44,9	883,72	5,8
12. ФЗП персоналу	тис. грн.	3097,99	4427,53	4974,29	1329,5	42,9	546,76	12,35

Проаналізувавши приведені показники, можна зробити наступні висновки:

- за вказаний період спостерігається різноспрямована динаміка обсягу виконаних робіт: в 2012 році він зменшився в порівнянні з 2011 роком на 3,9% і склав 26672,3 тис. грн., а в 2013 році - зріс на 9,0 % або 2401,1 тис. грн. в порівнянні з попереднім 2012 роком.

- у досліджуваному періоді мала місце аналогічна динаміка собівартості робіт і послуг. Так, в 2012 році по відношенню до 2011 року вона зменшилася на 3,4%, а в 2013 році по відношенню до 2012 року – зросла на 9,1%. Це зростання собівартості позначилося негативно на витратах на 1 гривню виконаних робіт і послуг, які в звітному періоді також збільшилися на суму 0,5 копійки. Таки зміни відбулися за рахунок більших темпів зростання собівартості продукції, ніж її виробництва;

- внаслідок цього спостерігається негативна динаміка прибутку: у звітному, 2013 році, він знизився в порівнянні з 2012 роком на 14,4 % і склав 74,5 тис. грн., а у 2012 році в порівнянні з попереднім 2011 роком - на 59,2% і становив 87,0 тис. грн.;

- рентабельність витрат у звітному 2013 році склала 0,26%, що на 0,07 % менше ніж у попередньому 2012 році і на 0,51% менше ніж у 2011 році. Аналогічна динаміка спостерігається і по рентабельності виконаних будівельно – ремонтних робіт.

Порівняно невеликий прибуток і рентабельність виробництва залежать від специфіки діяльності. Річ у тому, що отримання прибутку залежить від реалізації робіт і послуг зовнішнім споживачам (організаціям). Тому невисокі показники прибутку і рентабельності вважаються цілком задовільними за даних умов;

- у зв'язку з впровадженням нового устаткування в 2013 р. вартість основних виробничих фондів збільшилася в порівнянні з 2012 р. на 154,84 тис. грн. і на 258,06 тис. грн. в порівнянні з 2012 р. Ця тенденція дозволяє зробити припущення про те, що виробництво веде роботу з відновлення основних

фондів з метою підвищення конкурентноздатності;

- фондівдача, навпаки, мала протилежну динаміку, вона зменшилася в 2013 році в порівнянні з 2012 р. на 5,8% і на 0,5%, в порівнянні з 2011 р.

- кількість працюючих у підрозділі за період з 2011 по 2013 рік зменшилася на 2 особи і склала 293 працівника, за рахунок звільнення робітників з різних причин;

- за період з 2011 по 2013 роки спостерігається постійне збільшення середньорічної заробітної плати одного працівника, яка складала 10361,17 грн. в 2011 році, 15008,58 грн. в 2012 р. і 15892,3грн. в 2013 році. Таким чином, заробітна плата одного працівника в місяць в 2013 році порівняно з 2012 роком збільшилась на 5,8 % і відповідно з 2011 роком на 53,4%. Зростання заробітної плати відбулося за рахунок того, що протягом 2013 року збільшилася мінімальна заробітна плата і проводилися у відповідність тарифні ставки і посадові оклади.

- розмір фонду заробітної плати за період також зріс на 1876,3 тис. грн., або 60,6 %.

Таким чином, вже на даному етапі аналізу господарської діяльності структурного підрозділу можна затверджувати про достатню ефективність використання основних виробничих фондів, трудових і матеріальних ресурсів.

В цілому аналіз економічного стану виробництва БРВ показав, що його роботи є рентабельними, проте в досліджуваному періоді має місце негативна динаміка прибутку, що відбулося в основному за рахунок збільшення собівартості продукції.

2.3 Аналіз ефективності діяльності будівельно – ремонтного виробництва

Для того, щоб оцінити ступінь ефективності діяльності підрозділу БРВ необхідно в першу чергу дослідити динаміку виконання робіт і надання послуг та ефективність використання виробничих ресурсів.

Виконання робіт та надання послуг є найважливішою функцією

діяльності підрозділу БРВ.

Відзначимо, що для даного підрозділу, показник обсягу реалізації рівний обсягу виконаних робіт і послуг.

Оцінка починається з вивчення динаміки виробництва і реалізації продукції, розрахунку базисних і ланцюгових темпів зростання і приросту.

Динаміка обсягів виконання робіт і послуг представлена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз виконання будівельно – ремонтних робіт і послуг
за 2010 – 2013 роки

Рік	Об'єм послуг, робіт, тис. грн.	Темпи зростання, %	
		базисні	ланцюгові
2010	24199,0	100,00	100,00
2011	27748,0	114,66	114,66
2012	26672,3	110,22	96,12
2013	29073,4	120,14	109,00

З таблиці 2.2. видно, що за чотири роки обсяг робіт і послуг, що надаються, зріс на 20,14 %. Таким чином, в період з 2010 по 2013рр. виробництво БРВ збільшило обсяг робіт більше, ніж на 20%. Це пояснюється модернізацією виробництва і свідчить про постійне зростання попиту на послуги, що надаються. А також показує, що ремонтні роботи мають певну значущість серед замовників, а також відповідають їх вимогам.

Для отримання загальної оцінки необхідно розрахувати середньорічний темп зростання і приросту.

$$T_{en} = \sqrt[n]{T_1 \cdot T_2 \cdot T_3} = \sqrt[3]{1,0 * 1,14 * 1,10 * 1,20} = \sqrt[3]{1,50} = 1,1258 * 100\% = 112,5\% \quad (2.1)$$

$$T_{en} = 112,5 - 100 = 12,5\%$$

В результаті проведених розрахунків було виявлено, що темп приросту обсягів робіт і послуг склав 12,5 %, На основі цих даних можна зробити висновок, що БРВ в досліджуваному періоді відпрацювало достатньо ефективно.

Найважливішим завданням підрозділу є виконання плану не тільки за обсягом але і за номенклатурою виконуваних робіт і послуг.

Оцінка виконання плану з номенклатури проводиться на підставі даних табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Оцінка виконання плану по номенклатурі
за даними звітнього 2013 року

Види робіт, послуг	Обсяг виконання робіт і послуг, тис.грн.		Виконання плану %	Роботи і послуги, зараховані у виконання плану по номенклатурі, тис. грн.
	План	Факт		
1. Ремонтні роботи	21889,1	23549,3	107,58	21889,1
2. Монтажно-налагоджувальні роботи	682,74	844,94	123,76	682,74
3. Інші роботи	3908,26	4679,16	119,72	3908,26
Разом:	26480,1	29073,4	109,79	26480,1

З таблиці 2.3. видно, що план за обсягом наданих робіт і послуг виконаний на 109,79%.

Звертає на себе увагу значний рівень перевиконання плану за обсягом виконаних монтажно-налагоджувальних робіт (23,76 %). Це пояснюється тим, що даний вид робіт є своєрідним нововведенням, тому попит на нього постійно зростає, особливо, серед інших структурних підрозділів підприємства, оскільки раніше дані роботи здійснювалися сторонніми організаціями.

У свою чергу, перевиконання плану з надання ремонтних послуг було наслідком форс-мажорних обставин, які неможливо запланувати, таких як аварії, пожежі і таке інше.

Вплив структурних зрушень по окремих номенклатурних групах на загальний обсяг валового обороту розглядається на підставі даних табл. 2.4.

Для розрахунку впливу структурних зрушень на економічні показники, з метою його усунення, використовується метод прямого рахунку.

Як показують дані табл. 2.4., збільшення обсягів виконаних робіт і послуг за рахунок зміни їх структури склало 2593,29 тис. грн. (29073,39 - 26480,1).

Якби виконання плану за обсягом робіт і послуг було однакове по кожному виду, то фактичний об'єм склав би 26639,7 тис. грн., а за рахунок структурних зрушень об'єм виконаних робіт і послуг склав 29073,4 тис. грн.

Таблиця 2.4

Аналіз структури робіт і послуг за даними звітнього 2013 року

Види послуг, робіт	Обсяг робіт і послуг, тис. грн.		Структура робіт і послуг, %		Факт. обсяг виконуваних робіт і послуг при плановій структурі	Зміна обсягу виконаних робіт і послуг від зміни структури (+,-)	Зараховується у виконання плану по структурі
	План	Факт	План	Факт			
1. Ремонтні послуги	21889,10	23549,30	83,66	80,99	24322,80	773,51	21889,10
2. Монтажно-налагоджувальні роботи	682,74	844,94	2,60	2,91	755,9	- 89,04	755,9
3. Інші роботи	3908,26	4679,16	13,74	16,1	3994,69	- 684,47	3994,69
Разом:	26480,1	29073,4	100	100	29073,39	-	26639,7

Відзначимо, що такі структурні зрушення можна оцінити позитивно, оскільки вони привели до збільшення обсягу виконаних робіт і послуг. З даних табл. 2.4. також видно, що ні по одному виду послуг, робіт фактично не збереглося її заплановане співвідношення.

Показники економічної ефективності представляють собою систему оцінок, що охоплює усю виробничо-господарську діяльність підприємства, у тому числі результати використання виробничих ресурсів.

Основні фонди займають, як правило, основну питому вагу в загальній сумі основного капіталу підприємства. Від їх кількості, вартості, технічного рівня, ефективності використання багато в чому залежать кінцеві результати діяльності підприємства: випуск продукції, її собівартість, прибуток, рентабельність, стійкість фінансового стану, а отже ефективність його діяльності.

Тому, оцінка стану і використання основних фондів - один з найважливіших аспектів аналітичної роботи, оскільки саме вони є матеріальним втіленням науково-технічного прогресу - головного чинника підвищення ефективності діяльності будь-якого підприємства.

Оцінка основних виробничих фондів починається з оцінки наявності необхідної кількості і видів основних засобів, вивчення їх динаміки і структури.

Дані про наявність і структуру основних виробничих фондів на БРВ селітри за період 2011-2013р.р. представлені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз структури і руху основних фондів будівельно – ремонтного виробництва за звітний 2013 рік

Група основних засобів	Наявність на початок року		Поступило за рік		Вибуло протягом року		Наявність на кінець року		Темп зростання, %
	Всього, тис. грн.	Пит. вага %	Всього, тис. грн.	В т.ч. переведено в експлуатацію, тис. грн.	Всього, тис. грн.	В т.ч. ліквідовано, тис. грн.	Всього, тис. грн.	Пит. вага %	
Будівлі, спорудження	2937,06	58,7	-	-	-	-	2937,06	56,9	100,0
Транспорт, меблі, тощо	377,33	7,6	3,84	3,84	7,67	2,35	373,50	7,2	99,0
Машини та обладнання	1691,67	33,7	179,5	179,5	20,83	2,65	1850,64	35,9	109,3
Всього:	5006,36	100	183,34	183,34	28,5	5,00	5161,2	100	103,1
В т.ч. активна частина	1784,67	35	148,94	148,94	20,83	2,65	1912,78	36,6	107,2

На підставі даних табл. 2.5. можна зробити висновок, що основні фонди будівельно – ремонтного виробництва збільшилися за звітний період на 154,84 тис. грн. У процентному відношенні вартість основних виробничих фондів (ОВФ) структурного підрозділу збільшилася на 3,1 %.

Збільшення ОВФ на 154,84 тис. грн. склалося під впливом їх надходження на 183,34 тис. грн. (і введення на таку ж величину) і вибуття на 28, 5 тис. грн. (в т.ч. було ліквідовано на 5 тис. грн.). Підвищення питомої ваги

активної частини фондів говорить про зростання технічної оснащеності підрозділу. Підвищення частки активної частини в структурі ОВФ за інших рівних умов збільшило обсяг виконання робіт і послуг в звітному періоді.

В той же час важлива роль і пасивній частині основних фондів, оскільки відсутність нормальних умов праці приводить до захворювань, травматизму, плинності кадрів, зниження продуктивності праці.

Вартість пасивної частини ОВФ щодо першої групи основних засобів, не змінилася, оскільки руху основних фондів по даній групі не було; щодо другої групи основних засобів, відбулося зниження вартості ОВФ на 1% із-за більш значного вибуття основних фондів в порівнянні з надходженнями.

БРВ необхідно добиватися подальшого зниження наявної пасивної частини ОВФ, щоб підвищити їх віддачу.

Темп зростання найбільш активної частини ОВФ (робочі машини, устаткування і ін.) випереджає темпи зростання інших основних фондів. Це є позитивним чинником в діяльності виробництва. Тому що, при безпосередньому наданні послуг, задіяне тільки устаткування, машини і агрегати, від стану і якості яких, залежать надалі - обсяги виконання робіт і послуг, їх темпи зростання.

Технічний стан ОВФ, на початок і кінець року, характеризується коефіцієнтами зношеності і придатності.

По аналізованому підрозділу дані про ступінь зношеності основних засобів приведені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз зношеності основних засобів будівельно – ремонтного виробництва

Показники	Од.в им.	Роки			Ланцюгові відхилення (+/-) від		Відхилення 2013 р. від 2011 р. (+/-)
		2011	2012	2013	2011	2012	
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Первинна вартість ОС	тис. грн.	4299,54	4039,53	5099,06	-260,01	1059,53	799,52

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
2. Знос ОС за час їх експлуатації	тис. грн.	2569,315	2348,67	2128,07	-220,65	-220,60	-441,25
3. Ступінь зношеності ОС	%	59,76	58,14	41,73	-1,62	-16,41	-18,02
4. Ступінь придатності ОС	%	40,24	41,86	58,27	1,62	16,41	18,02

З даних таблиці можна зробити наступний висновок. В досліджуваному періоді спостерігається збільшення первинної вартості основних засобів. За три роки воно склало 799,52 тис. грн., що говорить про постійне їх оновлення. Знос основних фондів зменшився на 441,25 тис. грн. Це привело до зменшення ступеня зношеності (зростання ступеня придатності) основних засобів на 18,02 %, що у цілому характеризує поліпшення технічного стану.

Технічний прогрес неминуче приводить до збільшення основних фондів на будь-якому підприємстві. Даний структурний підрозділ не є в цьому випадку виключенням. Проте збільшення ОВФ правомірно тільки у тому випадку, коли воно виправдане зростанням обсягу виконання робіт і послуг.

Підвищення ефективності використання основних фондів рівносильне розширенню підрозділу без додаткових, капітальних вкладень на створення або придбання основних фондів.

Найбільш загальним показником, що характеризує використання ОВФ, є фондівдача. Показник фондівдачі визначається відношенням річного обсягу виконання робіт і послуг (ВП) до загальної середньорічної вартості основних виробничих фондів (Φ) підрозділу власних і орендованих.

$$F_{\text{фв}} = \text{ВП} / \Phi \quad (2.2.)$$

Показником, зворотним фондівдачі, є фондомісткість виконаних робіт і послуг. Вона визначається відношенням вартості ОВФ до вартості робіт і послуг, виконаних підрозділом протягом року, тобто по формулі:

$$f_{\text{фм}} = \Phi / \text{ВП} \quad (2.3.)$$

Вихідні дані для проведення факторного аналізу фондівдачі приведені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз показників фондівдачі і фондомісткості будівельно –
ремонтного виробництва

Показники	Од. вим.	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Відхилення (+/-) 2013 р. від	
					2011 р.	2012 р.
1	2	3	4	5	6	7
1. Обсяг робіт і послуг	тис. грн.	27748,0	26672,3	29073,4	-1075,7	2401,1
2. Середньорічна вартість ОВФ						
всіх ОВФ	тис. грн.	4903,14	5006,36	5161,2	103,22	154,84
активній частині	тис. грн.	1466,63	1784,67	1912,78	318,04	128,108
3. Питома. вага активної частини	%	35,17	39,04	39,06	2,62	0,02
4. Фондовіддача						
всіх ОВФ	грн.	5,66	5,33	5,63	- 0,33	0,3
активній частині		18,92	15,17	15,20	- 3,97	0,03
5. Фондомісткість						
всіх ОВФ	грн.	0,17	0,19	0,18	0,02	- 0,01
активній частині		0,05	0,06	0,07	0,01	0,01

Як показують розрахунки, фондівдача активної частини ОВФ в 2012 р. зменшилася на 3,97 грн., а в 2013р. навпаки, зросла - на 0,03 грн. Це відбулося тому, що середньорічна вартість ОВФ зросла меншими темпами, ніж обсяги виконаних робіт і послуг.

Розрахунок впливу чинників на зміну рівня фондівдачі проводиться способом абсолютних різниць за даними 2012 – 2013 рр.:

1) зміна питомої ваги активній частині основних фондів (фп.в):

$$\Delta \text{фп.в} = (\text{п.а}_1 - \text{п.а}_0) * \text{ф}_{\text{фв0}} \quad (2.4.)$$

де п.а₁ і п.а₀ - питомі ваги активної частини ОВФ відповідно за попередній і звітний роки %;

ф_{фв0} - фондівдача активної частини за попередній рік, грн.

$$\Delta \text{фп.в} = 0,02 * 15,17 = 0,303 \text{ грн.}$$

В результаті зміни питомої ваги активній частині ОВФ, яка збільшилася на 0,02 %, загальна фондівдача також зросла на 0,3 грн.

2) зміна фондівіддачі активній частині ОВФ ($\Delta_{\text{факт.ч}}$):

$$\Delta_{\text{факт.ч}} = (f_{a1} - f_{a0}) * y_{a1} \quad (2.5.)$$

де f_{a1} і f_{a0} - фондівіддача активної частини в звітному і попередньому році, грн.

y_{a1} - питома вага активної частини ОВФ в звітному році, %

$$\Delta_{\text{факт.ч}} = 0,03 * 0,3906 = 0,011 \text{ грн.}$$

За рахунок збільшення фондівіддачі активної частини ОВФ на 0,03 грн., загальна фондівіддача зросла на 0,01 грн.

Сумісний вплив чинників привів до збільшення фондівіддачі ОВФ на 0,31 грн округляємо до 0,3 грн.

Надалі будівельно – ремонтному виробництву також необхідно збільшувати показники фондівіддачі. Чим вище вони будуть, тим менше йому буде потрібно нових засобів праці, матеріально - сировинних, паливо - енергетичних і трудових ресурсів на отримання рівновеликого обсягу робіт і послуг.

Зміна рівня фондівіддачі, вартості основних фондів надає вплив на обсяг виконання робіт і послуг. Величина кожного з цих чинників визначається інтегральним методом факторного аналізу:

1) вплив зміни величини фондів ($\Delta \text{ВП}_{\phi}$)

$$\Delta \text{ВП}_{\phi} = f_0 * \Delta \Phi \quad (2.6.),$$

де f_0 - рівень фондівіддачі за попередній рік, грн.;

$\Delta \Phi$ - зміна вартості ОВФ, тис. грн.;

$$\Delta \text{ВП}_{\phi} = 5,33 * 154,84 = 825,3 \text{ (тис. грн.)}$$

За рахунок збільшення вартості ОВФ на 154,84 тис. грн., обсяг валового обороту робіт і послуг збільшився на 825,3 тис. грн.

2) вплив зміни фондівіддачі ($\Delta \text{ВП}_f$)

$$\Delta \text{ВП}_f = \Phi_1 * \Delta f \quad (2.7.)$$

де Φ_1 - середньорічна вартість ОВФ в звітному році, тис. грн.;

$$\Delta \text{ВП}_f = 5161,2 * 0,30 = 1575,8 \text{ (тис. грн.)}$$

В результаті збільшення ефективності використання ОВФ обсяг виконання робіт і послуг збільшився на 1575,8 тис.грн.

Зміна загального обсягу виконаних робіт і послуг від впливу двох чинників визначиться як сума отриманих результатів:

$$\Delta \text{ВП} = \Delta \text{ВП}_{\phi} + \Delta \text{ВП}_{f} \quad (2.8)$$

$$\Delta \text{ВП} = 825,3 + 1575,8 = 2401,1 \text{ (тис. грн.)}$$

В результаті впливу змін двох чинників (вартості основних фондів і фондівіддачі) приріст валового обороту виконаних робіт і послуг склав 2401,1,96 тис. грн.

Важливою умовою ефективної роботи підприємства є повна забезпеченість потреби в матеріальних ресурсах джерелами покриття. Вони можуть бути зовнішніми і внутрішніми. До зовнішніх джерел відносяться матеріальні ресурси, що поступають від постачальників відповідно до укладених договорів. Внутрішні джерела - це скорочення відходів сировини, використання вторинної сировини, власне виготовлення матеріалів і напівфабрикатів, економія матеріалів в результаті упровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Матеріальні витрати складають значну частку всіх витрат на виробництво продукції, роботи і послуги. Тому виконання запланованих обсягів багато в чому залежить від своєчасного і повного забезпечення виробництва необхідними матеріально енергетичними ресурсами.

Завданнями БВР є:

- виявлення внутрішньовиробничих резервів економії матеріально-енергетичних ресурсів, комплектуючих виробів;
- оцінка рівня ефективності використання матеріальних ресурсів.

У даному виробництві, що виконує достатньо велику кількість робіт і послуг, номенклатура споживаних матеріалів і інших видів ресурсів досить значна. Тому аналіз використання матеріально-енергетичних ресурсів, комплектуючих виробів проводиться по найважливіших з них. Результати розрахунків зводяться в табл. 2.9.

Таблиця 2.9.

Аналіз використання будівельно – ремонтним виробництвом матеріально-енергетичних ресурсів, комплектуючих виробів, тис.грн.

Найменування	2011	2012	2013		Відхилення 2013р. від плану		Абсолютне відхилення 2013р. від:	
			План	Факт	(+,-)	%	2011р.	2012р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Матеріали, запасні частини і МШП	7159,1	6380,5	7201,4	7394,7	193,30	15,90	235,60	1014,20
2. Електроенергія	1600,8	1547,5	1620,3	1697,8	77,50	9,71	97,00	150,30
3. Пара	1550,2	1533,6	1511,5	1510,0	-1,50	-1,54	-40,20	-23,60
4. Вода теплофікаційна	2112,9	1812,0	2098,9	2097,0	-1,90	15,73	-15,90	285,00
5. Вода питна	373,2	348,9	367,1	367,1	0,00	5,22	-6,10	18,20
6. Повітря КПП	1154,8	979,8	1118,8	1198,8	80,00	22,35	44,00	219,00
7. Господарські побутові стоки	367,1	158,6	484,8	524,0	39,20	230,39	156,90	365,40
Разом	14318,1	12760,9	14402,8	14789,4	386,60	15,90	471,30	2028,50

На підставі даних табл. 2.9., можна зробити висновок про те, що виробництво БРВ протягом звітнього року отримало перевитрату по вказаних найменуваннях в порівнянні з планом у розмірі 386,6 тис. грн. Проведений постатейний аналіз показав, що у БРВ фактичні витрати практично по всім статтям собівартості були вище запланованих, що свідчить, в першу чергу, про не ефективну роботу з планування діяльності виробництва.

Відхилення від планової потреби фактично використаних матеріалів, енергії, комплектуючих виробів відбулося, в основному, за рахунок виконаних додаткових обсягів робіт і послуг.

За весь досліджуваний період (2011-2013 рр.) матеріальні витрати також збільшилися на - 471,3 тис. грн. Що можна оцінити негативно, оскільки це

свідчить про нераціональне використання будівельно – ремонтним виробництвом власних матеріальних ресурсів.

Проте, з табл. 2.9 видно, що в 2012 році в порівнянні з 2011 роком витрати, навпаки, суттєво зменшилися - на 1557,2 тис. грн., але у зв'язку з зниженням обсягів виконаних робіт у цей період.

Негативним моментом тут може бути той факт, при якому згодом будуть утворені наднормативні запаси із-за надлишку наявних матеріалів, комплектуючих виробів і ін. матеріальних цінностей.

Таким чином, проблема раціонального використання і економії й зменшення споживання сировини, матеріалів, енергії повинна бути під постійним контролем відповідних фахівців виробництва БРВ.

Далі здійснюємо оцінку ефективності використання матеріальних ресурсів за допомогою узагальнюючих показників.

До узагальнюючих показників відносяться матеріаломісткість робіт і послуг (МЕ), матеріаловіддача (МО), питома вага матеріальних витрат в собівартості робіт і послуг (П), коефіцієнт використання матеріалів (Кв.з).

Розрахунок показників ефективності використання матеріальних ресурсів виконаємо за фактичними даними звітнього 2013 і попереднього 2012 років:

$$ME = M / Q \quad (2.9.)$$

де: М - сума матеріальних витрат, тис. грн.;

Q - обсяг виконаних робіт і послуг, тис. грн.

$$ME_1 = 14789,4 / 29073,4 = 0,51 \text{ (грн.)}$$

$$ME_0 = 12760,9 / 26672,3 = 0,48 \text{ (грн.)}$$

В порівнянні з 2012 роком фактична матеріаломісткість робіт і послуг в звітньому році збільшилася на 0,03 грн. або 6,25 %.

Це збільшення не дозволило виробництву отримати додатковий прибуток у розмірі 36,45 тис. грн. ($583,277 * 0,0625 = 36,45$), якщо не враховувати той факт, що будівельно – ремонтне виробництво отримує прибуток тільки від виконання робіт і послуг стороннім організаціям.

Матеріаловіддача (МО) розраховується відношенням вартості робіт і послуг до суми матеріальних витрат.

$$MO = Q / M \quad (2.10.)$$

$$MO_1 = 29073,4 / 14789,4 = 1,97 \text{ (грн.)}$$

$$MO_0 = 26672,3 / 12760,9 = 2,09 \text{ (грн.)}$$

Дані отриманих коефіцієнтів показують зменшення фактичної матеріаловіддачі на 0,12 грн. (або 5,7%), тобто в даному підрозділі понизилася ефективність використання матеріальних ресурсів.

Зниженню матеріаловіддачі і збільшенню матеріаломісткості сприяло недосконале планування та облік витрат ресурсів в БРВ, а також перевиконання плану з надання ремонтних послуг, яке було наслідком форс-мажорних обставин, які неможливо запланувати, таких як аварії, пожежі і таке інше.

Для числення питомої ваги матеріальних витрат в собівартості робіт і послуг сума матеріальних витрат відноситься до повної собівартості робіт і послуг.

$$П = (M / З) \times 100\% \quad (2.11.)$$

де: П - питома вага матеріальних витрат в собівартості робіт і послуг %;

З - повна собівартість робіт і послуг, тис. грн.

$$П_1 = 14789,4 / 26998,9 = 0,5477 \text{ (54,7 \%)}$$

$$П_0 = 12760,9 / 26585,3 = 0,4799 \text{ (47,99 \%)}$$

Дані показники відображають рівень використання матеріальних ресурсів при виконанні обсягів робіт і послуг. Також вони відображають структуру матеріальних витрат в повній собівартості робіт і послуг, виходячи з якої видно, що дане виробництво стає більше матеріаломістким. А це є негативним фактом для управління собівартістю виконаних робіт і послуг.

Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виконаних робіт і послуг та матеріальних витрат (Кв.з) визначається відношенням індексу обсягу виконаних робіт і послуг до індексу матеріальних витрат:

де: $I_{в.р.}$ - індекс виконаних робіт і послуг;

I_M - індекс матеріальних витрат.

$$I_{во} = 29073,4 / 26672,3 = 1,0900 \text{ (109,00 \%)}$$

$$I_M = 14789,4 / 12760,9 = 1,15896 \text{ (115,89 \%)}$$

$$Кв.з. = 1,0900 / 1,15896 = 0,94$$

Значення отриманого коефіцієнта свідчать, про те, що рівень зростання матеріальних витрат перевищує темп зростання обсягу виконаних робіт і послуг. Це показує значну перевитрату матеріалів, енергії, напівфабрикатів, комплектуючих виробів використовуваних при безпосередньому виконанні робіт і наданні ремонтних послуг будівельно – ремонтним виробництвом.

Показники економічної ефективності представляють собою систему оцінок, що охоплює усю виробничо-господарську діяльність підприємства, у тому числі результати використання трудових ресурсів.

Аналіз використання трудових показників є одним з основних розділів комплексного вивчення ефективності господарської діяльності виробництва.

При проведенні аналізу визначаються зміни, що відбуваються в організації праці, використанні заробітної плати; дається оцінка забезпеченості будівельно – ремонтного виробництва необхідними трудовими ресурсами, встановлюється ступінь руху робочої сили, правильність її розстановки і використання.

Безперебійність роботи БРВ, безумовне виконання планів обсягів робіт і послуг, значною мірою залежать від кількісного і якісного забезпечення робочою силою.

Забезпеченість робочою силою аналізованого виробництва характеризується даними табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз забезпеченості будівельно – ремонтного виробництва
трудовими ресурсами, осіб.

Категорії персоналу	2012	2013		Відхилення 2013 р. від:			
		план	факт	2012 року		плану	
				(+,-)	%	(+,-)	%
Керівники	49	49	48	-1	-2,04	-1	-2,04
Фахівці	35	35	35	-	-	-	-
Службовці	1	1	1	-	-	-	-
Робочі	210	223	209	-1	-0,48	-14	-6,28
Всього	295	313	293	-2	-0,68	-20	-6,39

З даних табл. 2.10. видно, що чисельність всього персоналу за звітний період знизилася проти плану на 6,39 %. В порівнянні з попереднім роком відбулося також зниження всієї чисельності на 0,68 %.

При абсолютному збільшенні обсягу робіт і послуг в звітному періоді в порівнянні з попереднім (табл. 2.2.), зниження чисельності слід розглядати як позитивний чинник в діяльності виробництва, у зв'язку з тим, що це збільшення забезпечувалося в основному за рахунок зростання продуктивності праці.

Той факт, який показує значне відхилення від плану по категорії робітники, пояснюється тим, що в даному виробництві була організована нова монтажно-налагоджувальна служба, яка заздалегідь припускала за планом збільшення цієї категорії працівників.

В цілому, якщо брати до уваги наявне відхилення від плану по всьому персоналу на 20 осіб, перевиконання плану обсягу виконаних робіт і послуг на 109,79% (табл. 2.3) при зниженні чисельності персоналу в підрозділі свідчить про наявні можливості подальшого підвищення продуктивності праці за рахунок поліпшення організації праці.

В процесі аналізу персоналу далі необхідно вивчити зміну його структури за даними табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Зміна структури трудових ресурсів
будівельно – ремонтного виробництва, осіб

Категорії персоналу	2012		2013				Відхилення 2013р. від			
	К-ть, ос.	Пит.. вага, %	план		факт		2012 року		плану	
			К-ть, ос.	Пит.. вага, %	К-ть, ос.	Пит.. вага, %	(+,-)	Зміна пит.. ваги, %	(+,-)	Зміна пит.. ваги, %
Керівники	49	16,61	49	15,65	48	16,38	-1	-0,23	-1	0,73
Фахівці	35	11,86	35	11,18	35	11,95	-	0,09	-	0,77
Службовці	1	0,34	1	0,32	1	0,34	-	-	-	0,02
Робочі	210	71,19	228	72,84	209	71,33	-1	0,14	-19	-1,51
Всього	295	100	313	100	293	100	-2	-	-20	-

Дані таблиці показують, що чисельність персоналу досліджуваного виробництва на кінець періоду знизилася на 10 осіб або на 6,3%.

По категоріях персоналу фактична чисельність змінилася таким чином:

- робітники – є тенденція до скорочення чисельності: в 2013р. в порівнянні з початком досліджуваного періоду, 2011 роком – на 1 особу, або 0,5%, в порівнянні з 2012 р.- на 19 осіб або 8,3%.

- керівники – також є тенденція до скорочення чисельності: в 2013 р. в порівнянні з початком досліджуваного періоду, 2011р. і 2012 р. - на 1 особу, або 0,2%.

- службовці – фактична чисельність залишилася без змін.

- фахівці - фактична чисельність залишилася без змін.

Зниження чисельності керівників - це результат початої роботи з впровадження заходів інтенсифікації: розширення зон обслуговування лінійним персоналом, тобто збільшення коефіцієнта керованості на основі підвищення посадових окладів і ставок в порядку впровадження в підрозділі нових методів економічного керівництва. Ця тенденція на початковому етапі функціонування монтажно-налагоджувальної служби себе цілком виправдала.

При подальшому аналізі забезпеченості виробництва робочою силою слід встановити її рух в звітному періоді, який відображають показники прийому та звільнення працівників.

Показник руху робочої сили по підрозділу виражається коефіцієнтом плинності, який визначається як відношення кількості працівників, що звільнилися за власним бажанням до середньооблікової чисельності персоналу.

Рух персоналу визначається також показниками інтенсивності обороту робочої сили і характеризується коефіцієнтами обороту з прийому і вибуття.

Коефіцієнти обороту з прийому і з вибуття робочої сили обчислюють як відношення величини прийнятих і звільнених працівників до середньо-облікової їх чисельності за період, що вивчається.

На підставі інформації про прийом і вибуття працівників, яка приведена в табл. 2.12, проаналізуємо рух робочої сили по підрозділу за звітний період.

Таблиця 2.12.

Аналіз руху робочої сили будівельно – ремонтного виробництва, осіб

Показники	2012	2013	Відхилення 2013 р. від 2012 р.	
			Абс.	Віднос., %
1. Прийнято, всього (ос.):	22	18	-4	-18,18
2. Вибуло (ос.):	26	20	-6	-23,08
в т.ч. по причинах:				
за власним бажанням	10	12	2	20
скорочення штатів	1	0	-1	-100
перехід на інше місце роботи	6	2	-4	0
закінчення практики	2	1	-1	-50
заклик в озброєні сили	1	0	-1	-100
відхід на пенсію	6	5	-1	-12,50
інших причини, передбачених законом	-	-	-	-
3. Середньооблікова чисельність, ос.	295	293	-2	-0,68
4. Коефіцієнти обороту:				
по прийому	0,075	0,061	0,014	-
по вибуттю	0,088	0,068	-0,020	-
5. Коефіцієнт плинності	0,034	0,041	0,007	-

Результати розрахунків показують, що зниження чисельності прийнятих працівників в 2013 році в порівнянні з 2012 роком на 18,18% супроводжувалося

зменшенням числа вибулих на 23,08 %, що зрештою привело до зниження чисельності працюючих на 0,68%.

З даних таблиці також видно, що оборот з прийому робочої сили в порівнянні з попереднім роком збільшився на 0,007. Коефіцієнт плинності кадрів також зріс на 0,007. Це свідчить про необхідність ухвалення керівництвом підрозділу заходів щодо закріплення кадрів.

Передова організація праці вимагає повного і найбільш ефективного використання робочого часу. Ефективність використання робочого часу - один з основних чинників, що впливають на виконання плану обсягу робіт і послуг.

Стан використання робочого часу характеризується даними, приведеними в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Використання фонду робочого часу
в будівельно – ремонтному виробництві

Показники	2012	2013		Відхилення (+,-)	
		план	факт	від 2012 року	від плану
1. Середньорічна облікова чисельність робочих, ос.	210	228	209	-1	-19
2. Відпрацьовано за рік одним робочим:					
днів	230,4	251	239,6	9,2	-11,4
годин	1820,82	2008,2	1808,48	-12,34	-193,72
3. Середня тривалість робочого дня, година	7,90	7,98	7,55	-0,35	-0,43
4. Фонд робочого часу, тис.час., в т.ч.	382,37	457,41	377,97	-4,45	-59,28
- понаднормове відпрацьований час, тис.час.	4,99	-	2,822	-2,17	-

З приведених в табл. 2.13 даних видно, що планом намічалось поліпшити використання робочого часу. Кожен робітник в звітному році повинен був відпрацювати 251 робочий день замість 230,4 за попередній рік. Повністю виконати план не вдалося, оскільки було відпрацьовано кожним робітником 239,6 ос./днів, проте це перевищує показник попереднього року.

Середня тривалість робочого дня зменшилася. Що привело до змін в обсягу виконання робіт і послуг.

Зростання продуктивності праці значною мірою залежить від підвищення матеріальної зацікавленості працівників підрозділу в результатах своєї праці. Це досягається на основі безперервного поліпшення і вдосконалення системи оплати праці, що діє, у формі заробітної плати.

Для проведення аналізу використання фонду заробітної плати використовується табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Використання фонду заробітної плати в
будівельно – ремонтному виробництві за даними звітнього 2013 року

Показники	Сума, тис.грн.		
	План	Факт	Відхилення
1. Заробітна плата за тарифом, тис. грн., в т.ч.	3339,91	3396,17	56,26
керівники	808,28	817,35	9,07
фахівці	461,71	618,48	156,77
службовці	8,27	9,37	1,10
робочі	2061,65	1950,97	-110,67
2. Доплати, тис.грн., в т.ч.	1634,38	1662,01	27,63
премії	1348,06	1376,08	28,03
надбавки	106,63	107,21	0,58
шкідливість	179,69	178,71	-0,98
3. Всього ФЗП, тис. грн.	4974,29	5058,18	83,89
4. Середньорічна чисельність, осіб.	313,00	293,00	-20,00
Середньорічна заробітна плата одного працюючого, грн.	15892,30	17263,41	1371,11
6. Продуктивність праці, грн.	84,60	99,22	14,62

З приведених даних встановлюємо, що абсолютна перевитрата фонду заробітної плати працівників підрозділу складає 83,89 тис. грн.

Вона склалася під впливом певних чинників. Тому далі проводиться факторний аналіз зміни фонду оплати праці методом абсолютних різниць.

1) По чиннику зміни чисельності працівників:

$$\Delta \text{ФЗП}_{\Delta N} = \Delta N \times Z_0 \quad (2.12.)$$

де: ΔN - зміна чисельності працівників, осіб;

Z_0 - середньорічна заробітна плата на одного працюючого за планом, грн.

$$\Delta \text{ФЗП}_{\Delta N} = -20 \times 15892,30 = -317846$$

За даних умов (зниження чисельності працівників на 20 осіб) абсолютна економія фонду заробітної плати рівна 317846 грн.

2) По чиннику зміни середньої заробітної плати:

$$\Delta \text{ФЗП}_{\Delta Z} = \Delta Z \times N_1$$

де: N_1 - фактична чисельність працівників, осіб;

ΔZ - зміна середньої заробітної плати, грн.

$$\Delta \text{ФЗП}_{\Delta Z} = 1371,11 \times 293 = 401735,23$$

В результаті впливу рівня середньої заробітної плати встановлюється перевитрата фонду заробітної плати у розмірі 401735,23 грн.

Загальна зміна фонду оплати праці:

$$\Delta \text{ФЗП} = \Delta \text{ФЗП}_{\Delta N} + \Delta \text{ФЗП}_{\Delta Z} \quad (2.13.)$$

$$\Delta \text{ФЗП} = -317846 + 401735,23 = 83889,23 \text{ (грн.)}$$

Сукупний вплив 2-х чинників (зміна чисельності персоналу і зміна рівня середньої заробітної плати) привів до абсолютної перевитрати фонду заробітної плати в сумі 83889,23 грн.

Далі встановлюється відповідність між темпами зростання середньої заробітної плати (Z) і темпами продуктивності праці (P_t):

$$\Delta P_t / \Delta Z \quad (2.14.)$$

На підставі даних табл. 1.2, це співвідношення має наступний вигляд:

$$117,28 \% > 108,63\%$$

Умова, що темп зростання продуктивності праці випереджає темп зростання середньої заробітної плати, виконується.

Вплив чисельності працюючих, зміни продуктивності праці на обсяг виконання робіт і послуг встановимо, використовуючи дані табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Початкові дані для аналізу впливу зміни чисельності працюючих,
зміни продуктивності праці на обсяг виконання робіт і послуг

Показники	2013 рік		Відхилення (+,-)	Темп зростання %
	План	Факт		
1. Обсяг виконаних робіт і послуг, тис.грн.	26480,1	29073,4	2593,3	109,79
2. Середньорічна чисельність персоналу, ос.	313	293	-20	93,61
3. Середньорічне вироблення на одного, працюючого, тис. грн.	84,6	99,22	14,62	117,28

За даними табл. 2.15 визначається вплив чинників на обсяг виконаних робіт і послуг інтегральним методом.

1) Зміни чисельності працюючих:

$$\Delta \text{ВП}_{\Delta \text{П}} = \text{ПТ}_0 * \Delta \text{N} \quad (2.15.)$$

де $\Delta \text{ВП}_{\Delta \text{П}}$ - зміна обсягу виконаних робіт і послуг в результаті зміни чисельності працівників, тис.грн.;

ПТ_0 - продуктивність праці (середньорічний випуск продукції одного на працюючого, згідно плановим завданням), грн.;

$\Delta \text{ПТ}$ - зміна середньорічного випуску продукції на одного працюючого, грн.;

ΔN - зміна середньорічній чисельності, особ

$$\Delta \text{ВП}_{\Delta \text{П}} = 84,6 * (-20) + \frac{14,62 * (-20)}{2} = -1838,20 \text{ (тис. грн.)}$$

Менша проти плану чисельність працюючих понизила можливий обсяг виконання робіт і послуг на - 1838,20 грн.

2) Зміни продуктивності праці:

$$\Delta \text{ВП}_{\Delta \text{ПТ}} = \Delta \text{ПТ} * \Delta \text{N}_0 + (\Delta \text{ПТ} * \Delta \text{N}) / 2 \quad (2.16.)$$

де: $\Delta \text{ВП}_{\Delta \text{ПТ}}$ - зміна об'єму виконаних робіт і послуг в результаті зміни продуктивності праці;

N_0 - планова чисельність персоналу, ос.

$$\Delta \text{ВП}_{\Delta \text{Пт}} = 14,62 * 313 + \frac{14,62 \times (-20)}{2} = 4431,50 \text{ (грн.)}$$

За рахунок збільшення продуктивності праці в звітному періоді на 14,62 грн., відбулося збільшення обсягу робіт і послуг на 4429,86 грн.

Загальна зміна об'єму робіт і послуг:

$$\Delta \text{ВП} = \Delta \text{ВП}_{\Delta \text{П}} + \Delta \text{ВП}_{\Delta \text{Пт}}$$

$$\Delta \text{ВП} = (-1838,2) + 4431,50 = 2593,30 \text{ (грн.)}$$

Сумісний вплив двох чинників привів до збільшення об'єму робіт і послуг на суму 2593,30 грн.

Висновок до розділу 2

У другому розділі виконаний аналіз економічного стану підприємства та ефективності його діяльності.

В цілому аналіз економічного стану виробництва БРВ показав, що його роботи є рентабельними, проте в досліджуваному періоді має місце негативна динаміка прибутку, що відбулося в основному за рахунок збільшення собівартості виконаних робіт і послуг.

За допомогою аналізу діяльності виробництва БРВ, були виявлені наступні проблеми:

По-перше, на підприємстві є проблема використання матеріальних ресурсів, оскільки рівень зростання матеріальних витрат перевищує темп зростання обсягу виконаних робіт і послуг. Це показує значну перевитрату матеріалів, енергії, напівфабрикатів, комплектуючих виробів використовуваних при безпосередньому виконанні робіт і наданні ремонтних послуг.

По-друге, не достатньо ефективного використання трудових ресурсів, Середня тривалість робочого дня зменшилася. Що привело до змін в обсягу виконання робіт і послуг.

РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНО – РЕМОНТНОГО ВИРОБНИЦТВА

3.1. Резерви підвищення ефективності діяльності будівельно – ремонтного виробництва

Одним із основних завдань функціонування підприємства є забезпечення ефективності. Оскільки фактично визначення ефективності виробничої діяльності полягає в оцінюванні її результатів. В загальному вигляді під результатом розуміють кінцевий результат, що завершує собою будь-який процес. Діяльність підприємства буде безрезультатною, якщо вона не завершується тим, заради чого було створене підприємство, тобто якщо не досягається мета його діяльності.

Ефективність виробничої діяльності – найважливіша якісна характеристика господарювання на всіх рівнях. Під економічною ефективністю виробництва розуміється ступінь використання виробничого потенціалу, що виявляється співвідношенням результатів і витрат суспільного виробництва.

Ефективність виробничої діяльності – це показник діяльності виробництва по розподілу й переробці ресурсів із метою виробництва товарів, який визначається як відношення результатів на виході до ресурсів на вході або через обсяги випуску продукції, її номенклатури.

Розглянута вище система підходів до визначення ефективності вже сама по собі значною мірою розкриває основні напрямки пошуку резервів підвищення ефективності діяльності підприємства. Але як певне узагальнення визначимо схему цього пошуку (рис. 3.1).

Узагалі проблема визначення ефективності підприємства та пошуку шляхів її підвищення є складною і такою, що важко формалізується. Адже будь-яке підприємство — це складна система, яку важко спростити, не втративши при цьому її суттєвих характеристик. Тому сподіватися, що можна

дістати просту й легко зрозумілу схему аналізу, яка давала б змогу отримувати бажаний результат в усіх випадках, було б не зовсім правильно.

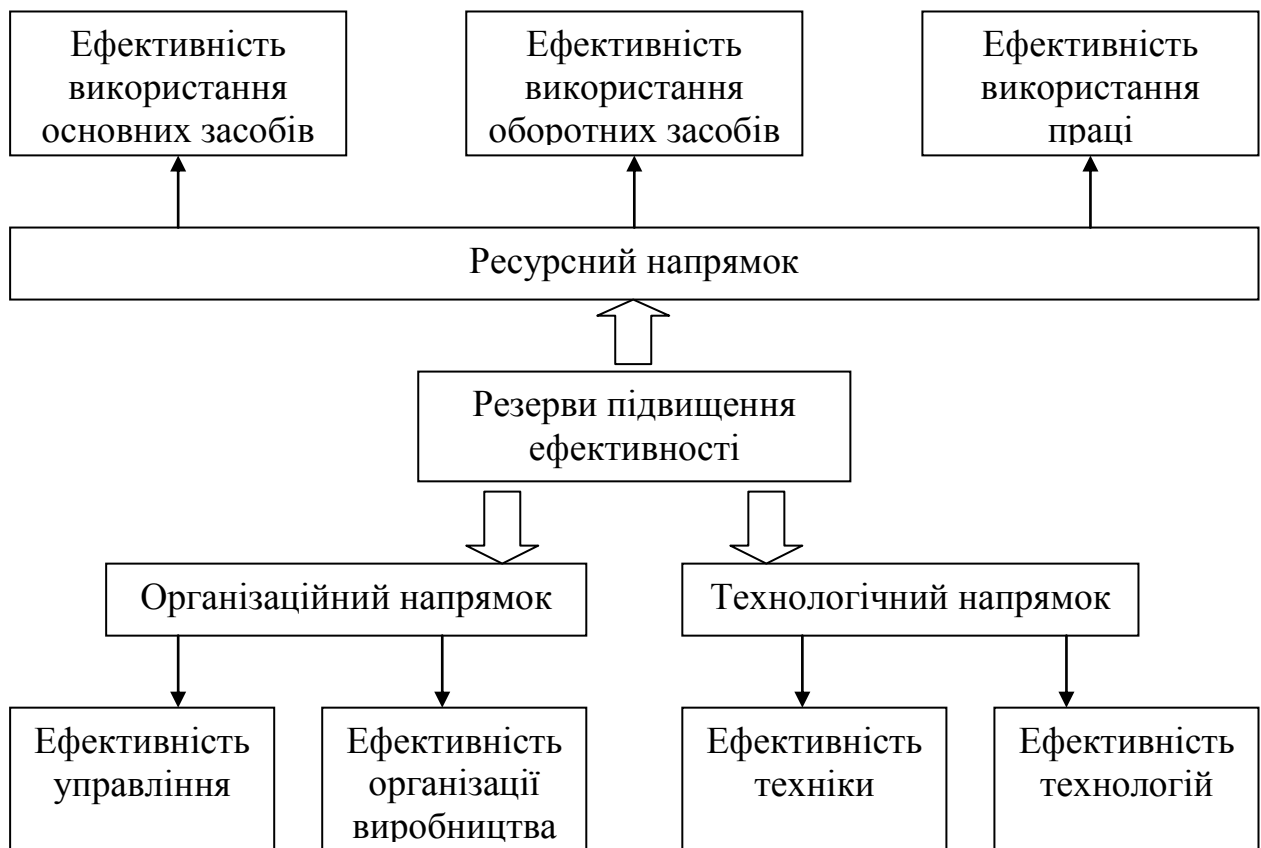

Рис. 3.1. Схема пошуку резервів підвищення ефективності діяльності підприємства.

Схема, що пропонується, окреслює загальні напрямки шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства.

Перший з них — ресурсний — відображає першочергову необхідність ефективного використання наявної матеріальної бази виробництва та живої праці. При цьому слід враховувати рівень завантаження обладнання в часі, структуру собівартості продукції, що виготовляється, з точки зору співвідношення в ній часток амортизації, матеріальних витрат, витрат на оплату праці. Зазначені показники слід розглянути в динаміці, а також по можливості порівняти з показниками найближчих конкурентів. Для оборотних виробничих засобів найважливішим показником є швидкість їх обороту, отже, слід проаналізувати чинники її збільшення, зокрема такі [22]:

1. зменшення обсягів незавершеного виробництва;
2. удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення з метою оптимізації виробничих запасів;
3. прискорення реалізації готової продукції (активізація маркетингової діяльності);
4. зменшення обсягів дебіторської заборгованості.

Крім того, слід звернути увагу і на інші напрямки раціоналізації використання матеріальних ресурсів:

1. проаналізувати основні причини втрат та нерационального використання ресурсів;
2. забезпечити обґрунтоване нормування витрат матеріалів;
3. організувати використання вторинних ресурсів;
4. створити систему заохочення за економію сировини, енергії та матеріалів й відпрацювати її дійовість;
5. акцентувати увагу на використанні сучасних високотехнологічних матеріалів.

Що стосується ефективності використання трудового потенціалу підприємства, то тут слід зосередити увагу на таких аспектах:

1. внутрішньо змінні втрати робочого часу;
2. втрати робочого часу внаслідок плинності кадрів;
3. рівень використання засобів механізації, автоматизації праці та комп'ютерної техніки;
4. аналіз системи стимулювання працюючих;
5. визначення професійно-кваліфікаційної структури працюючих.

У межах другого, тобто організаційного, напрямку здійснюється пошук можливостей підвищення ефективності тих процесів, що відбуваються на підприємстві. При цьому насамперед увага звертається на ефективність управління.

Важливою складовою ефективності підприємства, а отже, і значним резервом її підвищення, є організація виробничого процесу. У конкретних

умовах підприємства слід проаналізувати всі аспекти, що визначають ефективність організації робіт, — від рівня робочого місця окремого робітника чи спеціаліста до рівня підприємства в цілому. Для виробничих підприємств, ураховуючи, звичайно, специфіку їх діяльності, особливу увагу треба звертати на можливості застосування більш ефективних типів виробництва (масового, велико-серійного) [19]:

I, нарешті, останнім (але не за важливістю) напрямком пошуку можливостей підвищення ефективності є технологічний.

Вирішення проблеми технологічного відставання особливо актуальне для українських підприємств. Причому проблема ця є комплексною і має, принаймні, два компоненти: матеріальний та нематеріальний. Перший з них — це удосконалення технічної бази, а другий — організаційно-правові проблеми. На думку багатьох економістів, подолання технічного і технологічного відставання потребує не просто переходу на сучасні технології, а впровадження комплексу відносин, що називається корпоративною культурою. Така культура має запозичуватись, звичайно, у найпередовіших компаній з тривалим досвідом роботи в ринковому середовищі.

Найважливішим і головнішим завданням будівельно – ремонтного виробництва є виконання ремонтних робіт і надання послуг відповідної якості та в запланованому обсязі. Реалізації цього завдання сприяє: добре спланована і організована виробнича діяльність.

Як вже було відзначено організація – це певний порядок побудови і здійснення виробничого процесу, завдяки якому забезпечується формування й функціонування системи ефективної взаємодії працівників із засобами виробництва та одного з одним для досягнення поставленої цілі.

Організація і планування виробничо-господарської діяльності в БРВ, а також її кадровий склад побудовані таким чином. В будівельно – ремонтному виробництві питаннями планування займається планово-економічне бюро. В складі котрого знаходяться чотири економіста, нормувальник і табельник.

Начальник бюро здійснює загальне керівництво процесом планування та затверджує планову та звітну документацію.

Головним планом який складається є план ППР, який планове бюро розробляє для кожного виробничого підрозділу підприємства. План ППР складається з урахуванням замовлень і технічної інформації переданої механіками цехів. Економісти бюро включають структурні підрозділи в план ППР і розраховують витрати на ремонт. Крім того в БРВ складаються щомісячні плани ремонтних робіт на підставі даних минулих періодів.

Процесом організації виробничого процесу займаються: заступник начальника, начальники цехів і майстри в межах своїх посадових повноважень. Начальник будівельно – ремонтного виробництва здійснює загальне керівництво виробничим процесом.

БРВ складається з цехів та ділянок і груп, що спеціалізуються на різних видах ремонтних робіт.

Продукція будівельно – ремонтного виробництва у вигляді ремонтних послуг зазвичай споживається основними цехами ПРАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот». Разом з тим ці послуги надаються стороннім організаціям, з якими складають договори на ремонт. Усередині об'єднання БРВ отримує від інших структурних підрозділів ПРАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот» замовлення на ремонт і перевірку устаткування.

Технологічний процес ремонту розробляють для кожного ремонтваного об'єкту з урахуванням його особливостей, але можна виділити і загальну послідовність виконання основних операцій. Схема узагальненого технологічного процесу ремонту основного устаткування включає: оцінку технічного стану; відключення від системи; здачу в ремонт, розбирання; очищення і миття, відновлення працездатного стану, збірку, випробування і здачу в експлуатацію.

Перед зупинкою на ремонт уточнюють технічний стан об'єкту по значеннях контрольованих параметрів і зовнішніх ознаках функціонування. Працездатність приладів автоматики, встановлених на об'єкті, перевіряють на

спрацьовування під час функціонування об'єкту. Виявлені дефекти заносять у відомість дефектів.

Відзначимо, що в останній час в будівельно – ремонтному виробництві особливе значення набуває ділянка з ремонту побутового і промислового холодильного устаткування.

Оскільки з кожним роком кількість холодильного устаткування на ПрАТ «Севеодонецьке Об'єднання «Азот» збільшується, а, отже, зростає і попит на монтаж, наладку, технічне обслуговування і ремонт даного устаткування.

Динаміка обсягів послуг, що надаються, з ремонту холодильного устаткування за останніх 5 років представлена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Обсяги робіт будівельно – ремонтного виробництва з ремонту
холодильного устаткування

Найменування групи устаткування	Од. вим.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Побутові холодильники	шт.	71	63	97	123	182
Промислові холодильники	шт.	94	106	128	140	217
Побутові кондиціонери	шт.	72	54	101	121	143
Промислові кондиціонери	шт.	52	68	64	74	98
Сатуратори	шт.	47	50	69	85	112
Разом:	шт.	336	341	459	543	752

Як видно з приведених даних кількість проведених ремонтів за 5 років зросла більш ніж в 2 рази. Проте дані роботи складають лише частину всіх ремонтів холодильного устаткування об'єднання. Решту робіт виконують сторонні спеціалізовані організації за вищою ціною. Тому необхідно знайти резерви підвищення обсягів послуг що надаються будівельно – ремонтним виробництвом, які понизять витрати на РСЕУ основних цехів, а зрештою і собівартість продукції.

Виконане дослідження показало недосконалу організацію ремонтних

робіт в БРВ, що в першу чергу, характеризується розбіжностями планових і фактичних показників щодо кількості ремонтів і витрат на них.

Серйозним недоліком є відсутність системи планування ПЗР на ремонт холодильного устаткування та деяких інших груп устаткування. І, таким чином, пік цих ремонтів доводиться на літо, коли має місце найбільша кількість відмов холодильного устаткування. Що веде до зростання витрат (додаткові матеріали), а в цехах така ситуація сприяє невиконанню планових завдань.

Удосконалити організацію діяльності будівельно – ремонтного виробництва з ремонтних робіт і послуг, можна за рахунок наступних заходів:

- скорочення часу простою устаткування в ремонті;
- зниження собівартості ремонту однієї ремонтної одиниці;
- застосування сучасних засобів технічної діагностики стану устаткування (зокрема активного контролю);
- автоматизації планової роботи шляхом застосування програмного комплексу.

3.2. Пропозиції щодо підвищення ефективності організації ремонтних робіт

Процеси ремонтів на підприємствах відчутно відстають, як по своїй технологічній, так і по організаційній підготовці від основного виробництва. Це тому, що на підприємстві в першу чергу увага приділяється випуску продукції, а потім ремонту обладнання.

А за рахунок недосконалої організації ремонтних робіт знижується рівень продуктивності праці в цілому по підприємстві.

Проведене дослідження показало, що:

- у досліджуваному періоді має місце тенденція зростання собівартості ремонтних послуг. Так, порівняння фактичних даних з плановими показує, що собівартість робіт і послуг збільшилась на 2413,10 тис. грн. або на 9,1 % по відношенню до запланованого показнику;

- відсутність системи планування ПЗР на ремонт холодильного устаткування та деяких інших груп устаткування;

- впродовж періоду спостерігається порушення ритмічності роботи БРВ пов'язане з простоями устаткування, з понаднормовими роботами, з подовженням проти плану термінів ремонту устаткування, позаплановими зупинками виробничого устаткування на ремонт і ін.

Таким чином, виконана оцінка діяльності будівельно – ремонтного виробництва дала можливість запропонувати ряд заходів, направлених на підвищення ефективності ремонтних робіт:

1). При здійсненні будь-яких ремонтних операцій, пов'язаних з розгерметизацією холодильного контуру, необхідна перевірка системи на наявність витоків хладагента (фреону) з подальшим їх усуненням. Фреон - це робоча речовина, яка забезпечує охолодження холодильної камери.

В даний час ці операції виконуються одним з двох способів:

1. Обмилювання різьбових з'єднань;
2. Занурення холодильного агрегату в технологічну ванну.

У обох випадках операція триває до моменту появи характерних бульбашок, які і указують місце витoku.

У зв'язку з великою текучістю фреонів метод обмилювання не завжди дає позитивний ефект, а занурення вимагає тривалого часу на виявлення витoku. А при появі мікротріщин, витік практично неможливо виявити, що є неприпустимим. Негативним моментом також є і те, що ванна підходить тільки для побутових холодильників, а величезні промислові установки неможливо ремонтувати у такий спосіб. Крім того, безліч робіт необхідно проводити по місцю установки, що теж виключає метод занурення.

Уникнути даних проблем можна, використовуючи при ремонті новий прилад - течешукач. Він дозволяє швидко виявляти будь-які витoki від 3 г в рік і більш. Виявити витік за допомогою даного приладу можна, направивши чутливий елемент до передбачуваного місця витoku. Протягом 5 - 10 секунд це

місце тестується і, якщо є витік, подається звуковий сигнал. Якщо використовується обмилування, на цю ж операції вимагається 5 - 10 хвилин на одне передбачуване місце, а у всьому холодильному контурі таких місць може бути значно більше. Крім того, після усунення течі необхідно перевірити якість ремонту, в чому також незамінний течешукач, Норма часу на ремонтні роботи при використанні нового приладу скоротиться від 20% до 60%, згідно експертним оцінкам.

Таким чином, за даними звітного 2013 року, загальний час на операції, пов'язані з пошуком витоків хладагенту скоротиться протягом року на 2743,0 ос./год. $(6857,5 \text{ (норма часу до використання течешукача)} * 40\%/100\% = 2743,0 \text{ ос./год.} - \text{середній прогноз.}$

Кількість осіб, задіяних на даних операціях, складе:

- до застосування течешукача

$$N = 6857,5 / 2013,4 = 4 \text{ (особи)}$$

де: 2013,4 - річний фонд робочого часу в 2013 р. (годин);

- із застосуванням течешукача

$$N = 4114,5 / 2013,4 = 2 \text{ (особи)}$$

де: $6857,5 - 2743,0 = 4114,5$ годин - норма часу із використанням

течешукача

Проведені розрахунки характеризують прийнятність використання течешукача, що дозволяє вивільнити двох працівників.

Економія робочого часу складе:

$$E \text{ роб. ч.} = 2743,0 / 2 = 1371,5 \text{ (год/ос.)}$$

Можлива економія витрат на заробітну плату складе:

$$1371,5 * 17,9 = 24,55 \text{ тис. грн.}$$

де: 17,9 фактична годинна тарифна ставка робітників розрахована відношенням середньорічного фонду заробітної плати до ефективного фонду часу одного робітника.

Рекомендується придбати 2 приладу (течешукача). Витрати, пов'язані з впровадженням будуть рівні вартості приладів і складуть:

$$3 = 1670 * 2 = 3340 \text{ (грн.)}$$

Окрім економії робочого часу застосування течешукача дозволить уникнути додаткових 10% втрат хладагенту, які мали місце при пошуку витoku колишнім способом.

Розрахунок річної потреби в хладагенту приведений в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Річні витрати хладагенту на ремонт побутового і промислового холодильного устаткування з урахуванням пропонованого заходу

Найменування устаткування	К-ть одиниць устаткування, шт.	Норма витрати хладагенту, кг	Загальні витрати, кг	
			2013 р.	Планований період
Побутовий кондиціонер БК-1500	75,0	0,68	56,1	51,0
Побутовий кондиціонер БК-1800, БК-2000	301,0	0,84	278,12	252,84
Агрегат холодильного типу ФАК-2000	188,0	5,0	1034,0	940,0
Агрегат холодильний герметичний поршневий середньотемпературний ВС 500	15,0	1,0	16,5	15,0
Агрегат холодильний герметичний поршневий середньотемпературний ВС 800	113,0	2,0	248,6	226,0
Агрегат холодильний герметичний поршневий низькотемпературний ВН 400	60,0	2,6	171,6	156,0
Агрегат холодильний герметичний поршневий високотемпературний ВВ 1000	53,0	1,2	69,96	63,0
Разом	805,0	-	1874,88	1704,44

Таким чином, економія хладагенту в планованому році складе:

$$1874,88 - 1704,44 = 170,44 \text{ (кг)}$$

Це понизить річну вартість всіх ремонтів на:

$$170,44 * 87,64 = 14937,36 \text{ (грн.)}$$

де 87,64 - ціна 1 кг хладагенту.

Таким чином, застосування нового приладу течешукача дозволить будівельно – ремонтному виробництву понизити витрати на ремонтні роботи, отримати додатковий прибуток, і отже, підвищить ефективність власної діяльності.

Як вже було з'ясовано, планова робота в БРВ організована на недостатньому рівні. Що, в першу чергу, характеризується постійною розбіжністю планових і фактичних показників у досліджуваному періоді.

Серйозним недоліком організації поточного планування є відсутність в системі планів планування ППР холодильного устаткування. Що веде до зростання витрат (додаткові матеріали), а в цехах така ситуація сприяє невиконанню планових завдань.

Тому, для удосконалення планової роботи пропонується впровадження планів ППР для групи з ремонту холодильного обладнання.

Пропонується організувати планування (складання графіка) ППР таким чином:

1. Заступник начальника цеху - керівник групою з ремонту холодильного устаткування, у межах своєї посадової інструкції, повинен формувати дані про наявність і технічний стан діючого на підприємстві холодильного устаткування.

2. На підставі цієї інформації планово - економічне бюро складає графік планово - попереджувальних ремонтів холодильного устаткування для кожного структурного підрозділу підприємства окремо.

3. На рівні начальників цехів і виробництв відбувається узгодження рекомендованого графіка між структурними підрозділами і цехом КВПіА.

4. По результатам узгодження всі дані об'єднуються заступником начальника цеху і планово - економічним бюро в єдиний графік ППР для всього підприємства і передаються на затвердження начальникам цехів і структурних підрозділів, а також головному метрологові і енергетикові ПрАТ «Сєверодонецьке Об'єднання «Азот».

5. Затверджений графік ППР передається в планово-економічне бюро БРВ для щомісячного планування витрат на ремонт холодильного устаткування.

Планові показники витрат передаються економістам або нормувальникам цехів і структурних підрозділів ПрАТ «Сєверодонецьке Об'єднання «Азот».

Пропонована система планування ППР для групи з ремонту холодильного устаткування приведена на рис. 3.2.

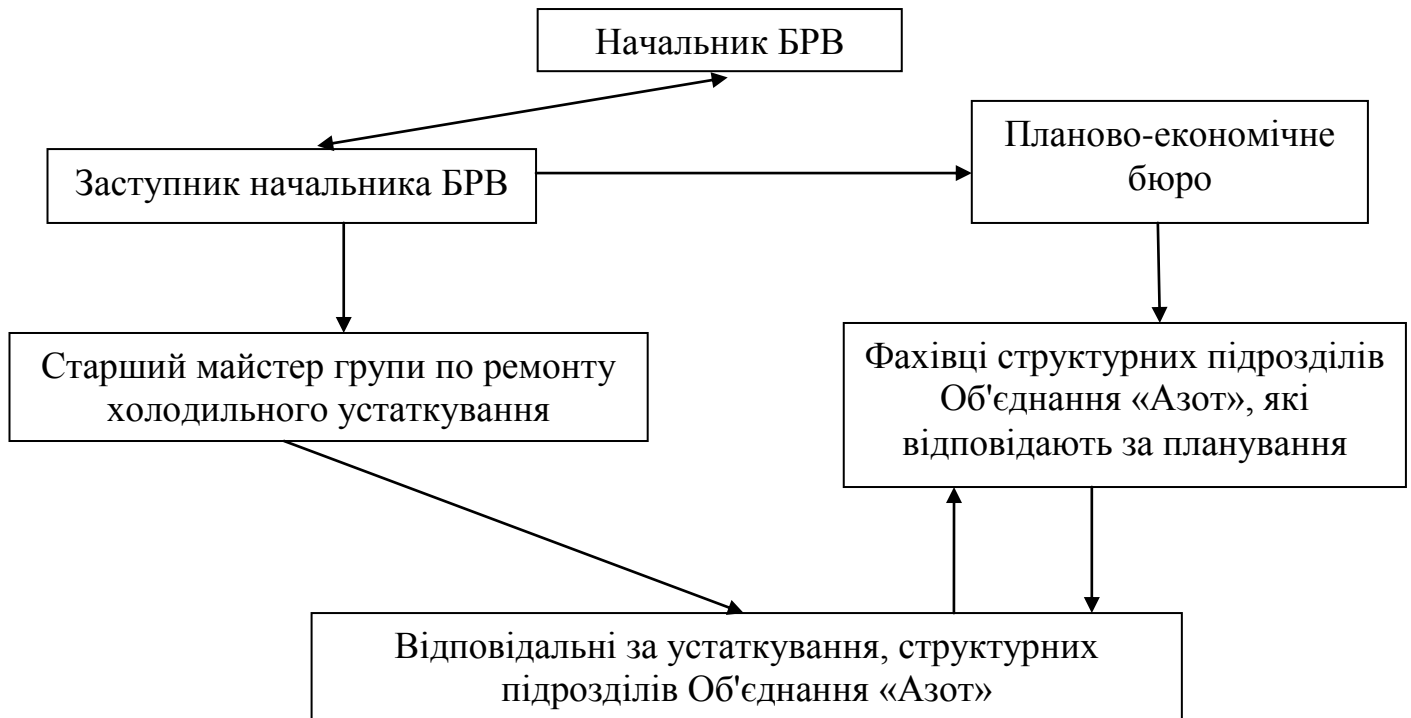

Рис. 3.2. Запропонована система планування ПЗР для групи з ремонту холодильного устаткування

Введення цієї системи дозволить планувати ремонтні роботи, контролювати їх виконання, розподіляти трудовитрати по видах ремонту і аналізувати їх, раціонально використовувати ресурси.

Висновок до розділу 3

У третьому розділі, враховуючи не досить ефективне управління ремонтними роботами, були дані рекомендації щодо поліпшення їх організації.

Для вирішення з'ясованих проблем було запропоновано:

- впровадження при роботах з ремонтів холодильного устаткування нового приладу – течешукача, що дозволить зменшити вартість ремонтних робіт і приведе до збільшення прибутку в планованому періоді.

- введення системи планування ППР для групи з ремонту холодильного устаткування, що дозволить планувати ремонтні роботи, контролювати їх виконання, розподіляти трудовитрати по видах ремонту і аналізувати їх, раціонально використовувати ресурси.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження було визначено наступне:

Економічна ефективність діяльності підприємства – ступінь використання виробничого потенціалу, що виявляється співвідношенням результатів і витрат виробництва. Чим вище результат при тих же витратах, чим швидше він зростає в розрахунку на одиницю витрат необхідної праці, або чим менше витрат на одиницю корисного ефекту, тим вище ефективність.

Узагальнюючим критерієм економічної ефективності виробництва служить рівень продуктивності праці.

Суть проблеми підвищення економічної ефективності полягає в тому, щоб на кожну одиницю трудових, матеріальних і фінансових ресурсів домагатися суттєвого збільшення обсягу виробництва продукції. Це, у кінцевому рахунку, означає підвищення продуктивності суспільної праці, що і є критерієм підвищення ефективності виробництва.

Актуальність даної теми має практичне значення, оскільки раціональне використання виробничих ресурсів дозволяє знизити витрати ресурсів і збільшити ефективність виробництва.

Об'єктом дослідження в випускній роботі була виробничо–господарська діяльність будівельно – ремонтного виробництва ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот».

У першому розділі випускної роботи виконано дослідження теоретичних та методичних аспектів аналізу ефективності діяльності підприємства.

У другому розділі був виконаний аналіз економічного стану підприємства, аналіз динаміки і структури ремонтних робіт та послуг, аналіз ефективності використання підприємством основних виробничих ресурсів.

В цілому аналіз техніко – економічних показників діяльності будівельно – ремонтного виробництва ПрАТ «Севєродонецьке Об'єднання «Азот» показав, що у досліджуваному періоді має місце тенденція зростання собівартості ремонтних послуг. Так, порівняння фактичних даних з плановими показує, що

собівартість робіт і послуг збільшилась на 2413,10 тис. грн. або на 9,1 % по відношенню до запланованого показнику. Впродовж періоду спостерігається порушення ритмічності роботи БРВ пов'язане з простоями устаткування, з понаднормовими роботами, з подовженням проти плану термінів ремонту устаткування, позаплановими зупинками виробничого устаткування на ремонт і ін.

За допомогою аналізу діяльності виробництва БРВ, були виявлені наступні проблеми:

По-перше, на підприємстві є проблема використання матеріальних ресурсів, оскільки рівень зростання матеріальних витрат перевищує темп зростання обсягу виконаних робіт і послуг. Це показує значну перевитрату матеріалів, енергії, напівфабрикатів, комплектуючих виробів використовуваних при безпосередньому виконанні робіт і наданні ремонтних послуг.

По-друге, не достатньо ефективно використання трудових ресурсів, Середня тривалість робочого дня зменшилася. Що привело до змін в обсягу виконання робіт і послуг.

У третьому розділі, враховуючи неефективне управління ремонтними роботами були надані рекомендації щодо поліпшення їх організації.

Для вирішення з'ясованих проблем було запропоновано:

- впровадження при виконанні робіт з ремонтів холодильного устаткування нового приладу – течешукача, що дозволить зменшити вартість ремонтних робіт і приведе до збільшення прибутку в планованому періоді.

- введення системи планування ППР для групи з ремонту холодильного устаткування, що дозволить планувати ремонтні роботи, контролювати їх виконання, розподіляти трудовитрати по видах ремонту і аналізувати їх, раціонально використовувати ресурси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герцик В.А. Определение эффективности работы предприятия – СПб: Питер, 2001. – 421с.
2. Економіка підприємства. За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
3. Економіка підприємства: Навч. Посіб. / За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2007. – 341с.
4. Жданов С.А. Методы и рыночная технология экономического управления. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2000. – 272 с.
5. Зайцев Н.Л. Экономика промышленного предприятия. Практикум: Учеб. пособие для студ. вузов / Н.Л. Зайцев. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 192 с.
6. Охорона праці: Навч. посібник / за ред. В.П. Кучерявого. – Львів: Оріяна - Нова, 2009. – 368 с.
7. Прыкина Л.В. Экономический анализ предприятия: Учебн. для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 360 с.
8. Раиспорт Б.М. Оптимизация управленческих решений. – М.: ТЕИС, 2001. – 264 с.
9. Райзберг Б.А. Курс управления экономикой. – СПб: Питер, 2003. – 528 с.
10. Савицька Г.В. Аналіз господарської діяльності підприємства, 7-е вид., Испр. – М.: Нове знання, 2002. – 704 с.
11. Савицкая Г.В. Экономический анализ: Учебник / Г.В. Савицкая. 9-е изд., – М.: Новое знание, 2006. – 640 с.
12. Ярошевська В.М. Безпека життєдіяльності: Підручник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 560 с.
13. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: ПБОЮЛ М.А. Захаров, 2001. – 424 с.
14. Плахтій П.Д., Мендерецький В.В., та ін. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. – Кам'янець-Подільський: «Медобори», 2003. – 304 с.

15. Райзберг Б.А., Фатхутдинов Р.А. Управление экономикой. Учебник. – М.: Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2002. – 784 с.
16. Бачевский Б.Е., Свиридова Н.Д., Чернобай А.В. Обновление основных средств предприятия в условиях рыночной экономики. – Донецк.: ДонГАУ, 2001. – 180 с.
17. Житецький В.І., Джигирей В.С., Мельников О.В. Основи охорони праці. – Львів.: Афіша, 2000. – 348 с.
18. Економічний аналіз: Навч. посібн. / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, МЛ. Горбатов; за ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
19. Экономика предприятия: Учеб. пособие для студ. / Покропивный С.Ф., Швиданенко Г.А., Федонин А.С. и др.; под ред. С.Ф. Покропивного. – Киев: Знання-Пресс, 2001. – 343 с.
20. Швиданенко Г.А., Покропивный С.Ф., Клименко С.М. «Экономика предприятия», Киев, 2000. – 248 с.
21. Конспект лекцій з дисципліни «Проектний аналіз» (для студентів спеціальності 7.050107 «Економіка підприємства») / Укл. С.Ф. Большенко. – Северодонецьк: СТІ, 2006. – 49 с.
22. Методичні вказівки до виконання розділу з охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях в дипломних роботах для спеціальностей 7.030504 та 7.030509 / Укл. Г.В. Попенко, Т.Е. Римар, О.П. Шарун – Технологічний інститут (м. Северодонецьк), 2013. – 71 с.
23. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Економічний аналіз» (для студентів, які навчаються за спеціальностями 7.050107 «Економіка підприємства», 7.050106 «Облік та аудит») / Уклад. С.Ф. Большенко, М.В. Олійник – Северодонецьк, 2007. – 87 с.
24. Господарський кодекс України: Коментар. – Х.: Одисей, 2006. – 896 с.
25. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 16 «ОЗ».
26. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 «ОЗ».
27. Кленінг О.В. Вдосконалення механізму відтворення основного

капіталу промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О.В Кленінг – Маріуполь, 2008. – 22 с.

28. Кужель В.М. Управління технічним розвитком промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / В.М. Кужель – Київ, 2008. – 23 с.

29. Скляр І.Д. Система циклів відтворення як основа управління науково-технічним прогресом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / І.Д. Скляр – Суми, 2007. – 23 с.

30. Валінкевич Н.В., Боброва С.В. Напрями удосконалення стратегії відтворення основних засобів підприємств // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2 (56) – с. 13–16.

31. Ігнашкіна Т.Б., Шура Н.О. Моделювання стану та ефективності відтворення основних фондів промислових підприємств // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 1 (55) – с. 205–210.

32. Крамар І.Є., Яковлев С.О. Дослідження доцільності ремонту устаткування // Економічний аналіз. – 2011. – № 4 – с. 230–233.

33. Швець Н.В., Овечкіна О.А. Структура, оформлення та захист випускної роботи. Методичні рекомендації для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» денної та заочної форми навчання. - Сєвєродонецьк: Вид-во Технологічного інституту СНУ ім. В. Даля, 2015. – с. 32

34. Осовська Г.В. Стратегічний менеджмент . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pidruchniki.ws/14250725/menedzhment/dinamichne_programuvannya

35. Приватне акціонерне товариство «Сєвєродонецьке обєднання АЗОТ» // офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azot.lg.ua/>